

Satakunnan ammattikorkeakoulu
Satakunta University of Applied Sciences

TARU NIEMINEN

Sosiaalisen kuntoutuksen ryhmän kehittäminen aikuissosiaalityössä

SOSIAALIALAN TUTKINTO-OHJELMA
YLEMPI AMK
2023

Tekijä(t) Nieminen, Taru	Julkaisun laji Opinnäytetyö, ylempi AMK	Päivämäärä joulukuu 2023
	Sivumäärä 41	Julkaisun kieli Suomi
Julkaisun nimi Sosiaalisen kuntoutuksen ryhmän kehittäminen aikuissosiaalityössä		
Tutkinto-ohjelma Sosiaalialan tutkinto-ohjelma, ylempi ammattikorkeakoulututkinto		
<p>Tämä opinnäytetyö toteutettiin kehittämistyönä Varsinais-Suomen hyvinvointialueen palvelualue 1:sen Uudenkaupungin toimipaikan aikuissosiaalityössä. Kehittämistyön tavoitteena oli kehittää ryhmämuotoisen sosiaalisen kuntoutuksen ryhmän ohjaajien työtapaa sekä ammatillisuutta ja saada ryhmätoiminta selkeäksi osaksi ohjaajien työnkuvaa.</p> <p>Kehittämistyö toteutettiin tutkimuksellisena kehittämistoimintana, jossa on hyödynnetty toimintatutkimuksellista otetta. Kehittämisprosessissa aineistoa kerättiin hyödyntämällä reflektioita keskusteluita, pitämällä havainnointipäiväkirjaa ja pyytämällä ryhmän osallistujilta palautelomakkeita jokaisen kehittämisjakson ryhmäkerran jälkeen. Kehittämiseen osallistettiin sosiaalisen kuntoutuksen ryhmän ohjaajien lisäksi ryhmän osallistujat. Uudenkaupungin toimipaikan aikuissosiaalityön työyhteisö toimi kehittämisen ajan ohjausryhmänä, jonka kanssa toteutettiin väli- ja loppuarviointi.</p> <p>Saatujen tulosten perusteella voidaan todeta kehittämistyön tuoneen muutosta sosiaalisen kuntoutuksen ryhmän ohjaajien työtapaan ja ammatillisuuteen. Kehittämisprosessin jälkeen pysyväksi työskentelyksi jäi yhteiset reflektiokeskustelut ryhmien jälkeen, jotka kehittämisjakson kokeilujen myötä on todettu hyväksi työtavaksi. Kehittämisprosessin toteuttaminen on antanut ohjaajille uudenlaisia näkökulmia, ajatuksia ja välineitä ohjaamistyöhön. Hyväksi todetut työtavat ja ammatillisuuden kehittyminen ovat tuoneet ryhmätoiminnan ohjaamisen selkeämmäksi osaksi ohjaajien työnkuvaa.</p> <p>Lisäksi havaittiin muutosta ryhmäläisten keskustelutaidoissa, vuorovaikutuksessa toistensa kanssa ja rohkeudessa tuoda esiin omia ajatuksia.</p>		
Avainsanat: sosiaalinen kuntoutus, ryhmämuotoinen sosiaalinen kuntoutus, aikuissosiaalityö, kehittäminen		

Author(s) Nieminen, Taru	Type of Publication Master's thesis	Date Month Year December 2023
	Number of pages 41	Language of publication: Finnish
Title of publication Developing the social rehabilitation group in adult social work		
Degree program Master of Social Services		
<p>This thesis was carried out as a development project within the Wellbeing Service County of Southwest Finland. The objective of the thesis was to develop activities of the social rehabilitation group in adult social work in Uusikaupunki. The objective of the development work was to enhance the working methods and professionalism of the group leaders in group-based social rehabilitation and to establish group activities as a clear part of the group leaders' job description.</p> <p>The process was carried out as research development work and its approach was action research. During the development work, material was collected by reflective discussion, observing the social rehabilitation group and questionnaires. In addition to the social rehabilitation group's leaders, the participants of the group were also involved in the development process. The work community of the adult social work in Uusikaupunki acted as the steering group during the development, with whom interim and final evaluations were conducted.</p> <p>Based on the results, it can be stated that the development work has led to changes in the working methods and professionalism of the social rehabilitation group's leaders. After the development process, the permanent working method that remained was the joint reflection discussions after the groups, which, through the trials of the development period, have been found to be a good working method. The implementation of the development process has provided the instructors with new perspectives, thoughts, and tools for guidance work. The proven working methods and professional development have made the guidance of group activities a clearer part of the instructors' job description.</p> <p>In addition, a change was observed in the group members' discussion skills, interaction with each other, and the courage to express their own thoughts.</p>		
Key words: social rehabilitation, social rehabilitation group, adult social work, development work		

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 KEHITTÄMISTYÖN MÄÄRITTELY JA TAUSTA	6
2.1 Kehittämissyö	6
2.2 Toteutusympäristö.....	7
3 KEHITTÄMISTYÖN TIETOPERUSTA.....	9
3.1 Aikuissosiaalityö	9
3.2 Aikuissosiaalityön asiakkaat ja asiakkuus	11
3.3 Sosiaalinen kuntoutus.....	12
3.4 Ryhmämuotoinen sosiaalinen kuntoutus.....	14
3.5 Yksilöistä ryhmäksi.....	17
3.6 Ohjaajan merkitys ryhmäprosessin aikana.....	18
4 KEHITTÄMISTYÖN TOTEUTUS	20
4.1 Tutkimuksellinen kehittämistoiminta.....	20
4.2 Kehittämistyön toteutus	23
4.2.1 Ensimmäinen ryhmäkerta	26
4.2.2 Toinen ryhmäkerta.....	28
4.2.3 Kolmas ryhmäkerta.....	30
4.2.4 Neljäs ryhmäkerta.....	31
4.2.5 Viides ryhmäkerta.....	32
4.2.6 Kuudes ryhmäkerta	33
5 TULOKSET JA JOHTOPÄÄTÖKSET.....	35
5.1 Ammatillisuuden kehittyminen	35
5.2 Ryhmän kehittyminen	36
5.3 Nykytila kehittämissprosessin jälkeen.....	37
6 TUTKIMUSETIIKKA.....	39
7 POHDINTA	39
LÄHTEET	

1 JOHDANTO

Vuonna 2015 sosiaalinen kuntoutus määriteltiin sosiaalihuoltolaissa omaksi lakisääteiseksi palveluksi. Sosiaalisen kuntoutuksen palvelu on rakentunut erilaisten tarpeiden ja käytäntöjen pohjalta jokaiseen kuntaan eri tavoin. Sosiaalisen kuntoutuksen suunnittelu ja toteutus on tällä hetkellä pääosin hyvinvointialueiden vastuulla ja se kytkeytyy vahvasti aikuissosiaalityöhön. (Puromäki, Kuusio, Tuusa & Karjalainen, 2016, 11–12.) Sosiaalisen kuntoutuksen valtakunnallinen kehittämishanke (SOSKU) ja Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2018, 4) ovat julkaisseet suosituksen työikäisten sosiaalisen kuntoutuksen järjestämisen laatuksiteereistä, joiden tarkoituksena on edistää sosiaalisessa kuntoutuksessa tavoiteltavien tulosten ja vaikutusten saavuttamista. Lisäksi tavoitteena on selkeyttää ja tehdä näkyväksi sosiaalisen kuntoutuksen asemaa ja tehtävää osana sosiaalihuollon ja työikäisten palveluita

Ryhmätoiminta on yksi sosiaalisen kuntoutuksen ydinelementeistä, koska sosiaalisessa kuntoutuksessa keskeistä on sosiaalinen, johon sisältyy sosiaalisissa vuorovaikutussuhteissa tukeminen ja ryhmätoiminta. Sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoiminta voi olla moninaista, eikä sitä ole tarkkaan määritelty. Sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoiminnan toteuttamisessa on nähty oleellisena tavoitteellisuus, osallisuuden edistäminen ja arjen sujumisen tukeminen. Sosiaalisen kuntoutuksen ryhmissä voidaan hyödyntää muun muassa vertaistukea, toiminnallisia, pelillisiä tai taidelähtöisiä menetelmiä, tehdä retkiä ja muita ryhmän osallistujille mielekkäitä asioita. (Karjalainen, Liukko, Muurinen, 2021, 12–14.)

Varsinais-Suomen hyvinvointialueen palvelualue 1:sen Uudenkaupungin toimipisteen aikuissosiaalityössä on toteutettu ryhmämuotoista sosiaalista kuntoutusta vuoden 2021 syksystä alkaen. Ryhmätoimintaa ei ole sen aloittamisen jälkeen arvioitu tai kehitetty. Tämän kehittämistyön tarve nousi esiin opinnäytetyön laatijan halusta kehittää omaa ammatillisuutta ryhmän ohjaajana ja näin ollen tuottaa laadukkaampaa palvelua sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoiminnan asiakkaille. Kehittämistyön tavoitteena on

kehittää omaa työtapaa ja saada ryhmätoiminta selkeäksi osaksi ohjaajien työnkuvaa. Ajatuksena on saada kehitettyä työtapa, jota voisi tulevaisuudessa hyödyntää myös mahdolliset uudet Uudenkaupungin toimipisteen sosiaalisen kuntoutuksen ryhmän ohjaajat.

Tämä raportti alkaa kehittämistyöni määrittelyllä ja taustan kuvaamisella. Luvussa kolme tarkastelen kehittämistyöni tietoperustaa. Kehittämisprosessi on toteutettu tutkimuksellisenä kehittämistoimintana, jossa on hyödynnetty toimintatutkimuksellista otetta. Luvussa neljä nostan esille tutkimuksellisen kehittämistoiminnan teoriaa ja kuvaan kehittämissprosessin toteutuksen. Viidennessä luvussa käyn läpi kehittämistyön tulokset ja johtopäätökset. Raportin lopussa kuvaan kehittämistyössä noudatettua tutkimusetiikkaa sekä pohdin toteutettua kehittämissprosessia.

2 KEHITTÄMISTYÖN MÄÄRITTELY JA TAUSTA

2.1 Kehittämissyö

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on kehittää Varsinais-Suomen hyvinvointialueen palvelualue 1:sen Uudenkaupungin aikuissosiaalityön jo olemassa olevaa ryhmämuotoisen sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoimintaa. Tavoitteena on saada ryhmänohjaajat kehittämään omaa työtapaansa ja saada ryhmätoiminta selkeäksi osaksi ohjaajien työnkuvaa. Tarkoituksena on saada käsitys ryhmätoimintojen ohjaamisesta ja siitä, mitä ja miksi tehdään.

Uudenkaupungin aikuissosiaalityössä on aloitettu sosiaalisen kuntoutuksen ryhmä syksyllä 2021. Ryhmällä ei ole ollut selkeää tavoitetta tai toimivaa mallia. Ryhmätoiminta on ollut pieni osa sosiaaliohjaajien ja sosiaalityöntekijöiden työnkuvaa, mitä ei koskaan ole päästy kehittämään ja arvioimaan. Sosiaalisen kuntoutuksen ryhmässä ei ole ollut selkeää tavoitetta tai ryhmän ohjaajilla selkeää ajatusta siitä, miten ja miksi sosiaalisen kuntoutuksen ryhmää tuotetaan. Aiemmin ryhmämuotoista sosiaalista kuntoutusta tuotettiin pääsääntöisesti Uudenkaupungin nuorten työpajalla, jossa

pääasiallisena tavoitteena on asiakkaiden tähtääminen työllistymiseen ja työelämään. Aikuissosiaalityön asiakkaat ovat monen tasoisia, joten kaikille asiakkaille ei työpaikalla toteutettava sosiaalinen kuntoutus sovi. Tällaisia asiakkaita ovat esimerkiksi nuoret työkyvyttömyyseläkkeellä olevat asiakkaat. Sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoiminnan haasteena on ollut tarjota erilaista ryhmätoimintaa esimerkiksi nuorille ja vartuneemmalle asiakaskunnalle.

Tarve kehittämiselle on noussut halusta tuottaa asiakkaille laadukkaampaa ryhmämuotoisen sosiaalisen kuntoutuksen palvelua. Halu kehittää palvelua on noussut sekä opinnäytetyön laatijan että muiden sosiaalisen kuntoutuksen ryhmää ohjanneiden työntekijöiden ajatuksesta ja toiveesta. Lisäksi oma ammatillinen kehittyminen ryhmän ohjaajana on ohjannut halua kehittää sekä omaa työtapaa että ryhmää kokonaisuudessaan.

Kehittämistyön alussa ajatuksena oli, että kehittämisestä voisivat hyötyä sekä sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoimintaa toteuttavat ohjaajat että ryhmätoimintaan osallistuvat asiakkaat. Kehittämistyön tuloksena tavoiteltiin selkeämpää ryhmätoiminnan työtapaa osana aikuissosiaalityön palveluita. Kun ryhmätoiminnan perustehtävä on ohjaajille selkeä, auttaa se tuottamaan asiakkaille laadukkaampaa ja tavoitelähtöisempää ryhmätoimintaa.

Opinnäytetyössä toiveena on, että kehittämistyön tuloksia pystyttäisiin hyödyntämään sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoimintaa suunniteltaessa ja toteuttaessa. Kehittämistyön tuloksena tavoiteltiin ryhmän ohjaajien työtavan kehittymistä. Kehittämistyön tuloksena ajateltiin olevan ryhmän ohjaajien ymmärrys sosiaalisen kuntoutuksen ryhmän ohjaamisesta ja selkeä visio siitä, mitä ja miksi sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoiminnoissa tehdään.

2.2 Toteutusympäristö

Opinnäytetyön toteutusympäristönä on Varsinais-Suomen hyvinvointialueen palvelualue 1:sen Uudenkaupungin toimipaikan aikuissosiaalityö. Aikuissosiaalityö on osa työikäisten palveluita. Sosiaalitoimen aikuissosiaalityön tarkoituksena on toteuttaa

sekä palveluohjauksellista että suunnitelmallista sosiaalityötä 18–64-vuotiaille asiakkaille.

Varsinais-Suomen hyvinvointialue on Suomen ainoa hyvinvointialue, joka on poliittisella päätöksellä jaettu alueellisesti palvelualueisiin. Palvelualueita on yhteensä yhdeksän ja opinnäytetyön toteutusympäristönä toimii palvelualue 1:sen Uudenkaupungin toimipisteen aikuissosiaalityö. Uudenkaupungin lisäksi palvelualueen kuntiin kuuluvat Pyhäranta, Laitila, Nousiainen, Masku, Mynämäki, Vehmaa, Kustavi ja Taivassalo. Palvelualue 1 on Varsinais-Suomen hyvinvointialueen suurin palvelualue.

Kehittämistyö oli tarkoitus toteuttaa sosiaalisen kuntoutuksen ryhmässä, joka on ollut osa Uudenkaupungin toimipaikan aikuissosiaalityötä syksystä 2021. Ryhmän osallistujat ovat pitkäaikaisia ryhmässä kävijöitä, eikä ryhmän osallistujissa ole tapahtunut suurta vaihtuvuutta.

Kehittämisprosessiin osallistui opinnäytetyön laatijan lisäksi Laitilan toimipisteen sairaanhoitaja, jonka kanssa sosiaalisen kuntoutuksen ryhmää toteutetaan. Opinnäytetyön laatija ja sairaanhoitaja ovat uusi työpari, jonka vuoksi ryhmän kehittäminen on ajankohtaista, jotta molemmille ohjaajille on selkeää, miten ja miksi ryhmää lähdetään ohjaamaan.

Sosiaalisen kuntoutuksen ryhmän ohjaajien lisäksi kehittämiseen haluttiin osallistaa Uudenkaupungin aikuissosiaalityön työyhteisön muut jäsenet. Työyhteisö koostuu sosiaalityöntekijöistä, sosiaali-ohjaajista ja lähihoitajasta. Työyhteisön jäsenet toimivat kehittämisprosessin ajan ohjausryhmänä, jonka kanssa tarkoituksena oli pitää sekä väliettä loppuarviointi prosessin aikana. Arviointitapaamisten tarkoituksena oli reflektoida jo tapahtunutta kehittämistä ja raportoida kehittämisprosessin etenemisestä. Ohjausryhmän tarkoituksena oli kommentoida ja tuoda omia ajatuksia sekä ideoita kehittämisprosessin toteuttamiseksi.

Sosiaalisen kuntoutuksen ryhmäläiset oli tavoitteena ottaa mukaan kehittämistyöhön antamalla heidän vastata kehittämisjakson ryhmäkertojen jälkeen palautelomakkeisiin ryhmäkertojen sujumisesta. Kehittämisjakson viimeisellä ryhmäkerralla tarkoituksena

oli osallistaa ryhmän osallistujat kehittämistyön arviointiin kuvakortteja ja keskustelua hyödyntämällä.

3 KEHITTÄMISTYÖN TIETOPERUSTA

3.1 Aikuissosiaalityö

Aikuisten kanssa tehtävää työtä on tehty koko sosiaalityön historian ajan, mutta vasta 2000-luvulla käsite on vakiintunut yleiseen käytäntöön. Aikuissosiaalityö on asiakkaan tukemista, neuvontaa ja ohjausta erilaisissa elämän pulmatilanteissa, joita voivat olla esimerkiksi taloudelliset vaikeudet, työttömyys, asunnottomuus tai elämäntilanteeseen liittyvät haasteet. Aikuissosiaalityö on pitkäjänteistä sosiaalityötä, joka perustuu asiakkaan ja sosiaalityöntekijän tai sosiaaliohjaajan yhdessä laatimaan suunnitelmaan, jonka tavoitteena on ylläpitää ja edistää asiakkaan turvallisuutta ja itsenäistä suoriutumista. (Juhila, 2008, 15–16.) Aikuissosiaalityöllä ja perussosiaalityöllä tarkoitetaan yleensä sosiaalitoimistoissa tehtävää aikuisväestöön keskittyvää sosiaalityötä. Aikuissosiaalityöstä puhuttaessa saatetaan myös käyttää termiä työikäisten palvelut, jota joskus pidetään selkeämpänä. Aikuissosiaalityöhön liittyy osaltaan muutossosiaalityö, kuntouttava sosiaalityö sekä voimaannuttavat ja valtaistavat työtöteet. Aikuissosiaalityön sisältö saattaa vaihdella alueittain, koska asiakkuuden rakenne, asiakkaiden ongelmat, sosiaalityön menetelmät ja resurssit voivat poiketa toisistaan. Aikuissosiaalityö on käsitteenä melko uusi suomalaisessa keskustelussa, vaikka heikossa sosiaalisessa tai taloudellisessa tilanteessa olevien aikuisten auttamiseksi on työskennelty sosiaalityön alusta saakka. (Tuomainen, 2020, 4.)

2000-luvulla kunnallisia sosiaalipalveluita alettiin kehittämään ja tuottamaan elämäntilanteen mukaisesti, jolloin aikuissosiaalityö asettui selkeämmin keskustelun kohteeksi. Elämäntilanteen mukaisesti lapsuuden, nuoruuden, aikuisuuden ja vanhuuden palvelut eriytettiin. Tämän takia aikuissosiaalityö määrittyi lastensuojelun ja gerontologisen sosiaalityön väliin. Tämän kehityksen myötä aikuissosiaalityölle on etsitty sisältöä ja omaa profiilia. (Karjalainen, Metteri & Strömberg-Jakka, 2019, 18.)

Aikuissosiaalityöhön kuuluvat sekä ohjauksellinen että suunnitelmallinen työote. Palveluohjauksellisessa työotteessa varmistetaan asiakkaan tietävän hänelle kuuluvista sosiaaliturvaetuuksista ja palveluista, ohjataan niiden hakemisessa ja tarvittaessa järjestetään niitä. Suunnitelmallisessa työotteessa korostuu yksilön tilanteen arviointi, arvioinnin perusteella yhdessä tehdyt muutostavoitteet ja menetelmien valinta tavoitteiden saavuttamiseksi. Aikuissosiaalityössä käsiteltävät teemat ovat usein taloudelliset haasteet, työllisyys- ja koulutusasiat, asumisenasiat, terveys ja kuntoutuminen, päihdeongelmat sekä erilaiset kriisitilanteet. Lisäksi aikuissosiaalityössä tarveharkintaisuus korostuu, kun sosiaalityöntekijä tai sosiaaliohjaaja päättää harkintansa mukaisesti ehkäisevästä ja täydentävästä toimeentulotuesta. (Tuomainen, 2020, 5.)

Sosiaalitoimistoissa tehtävä aikuissosiaalityö on sosiaalihuollon ammattihenkilöstön antamaa ohjausta ja neuvontaa sekä asiakkaan elämäntilanteen, haasteiden ja vahvuuksien kartoitusta. Sosiaalihuollon ammattihenkilöstö on saanut koulutuksensa joko ammattikorkeakoulussa (sosiaaliohjaajat) tai yliopistosta (sosiaalityöntekijät). Sosiaalihuoltolaki määrittelee sosiaaliohjaajien ja sosiaalityöntekijöiden työnkuvat työtehtäviensä mukaisesti. (Heinimaa, 2015, 18.) Sosiaalihuoltolain 16§ mukaan ”Sosiaaliohjauksella tarkoitetaan yksilöiden, perheiden ja yhteisöjen neuvontaa, ohjausta ja tukea palvelujen käytössä sekä yhteistyötä eri tukimuotojen yhteensovittamisessa. Tavoitteena on yksilöiden ja perheiden hyvinvoinnin ja osallisuuden edistäminen vahvistamalla elämänhallintaa ja toimintakykyä.” Sosiaalityöntekijöiden työnkuvan taas määrittellään sosiaalihuoltolain 15§ mukaan olevan ”asiakas- ja asiantuntijatyötä, jossa rakennetaan yksilön, perheen tai yhteisön tarpeita vastaava sosiaalisen tuen ja palvelujen kokonaisuus, sovitetaan se yhteen muiden toimijoiden tarjoaman tuen kanssa sekä ohjataan ja seurataan sen toteutumista ja vaikuttavuutta. Sosiaalityö on luonteeltaan muutoista tukevaa työtä, jonka tavoitteena on yhdessä yksilöiden, perheiden ja yhteisöjen kanssa lieventää elämäntilanteen vaikeuksia, vahvistaa yksilöiden ja perheiden omia toimintaedellytyksiä ja osallisuutta sekä edistää yhteisöjen sosiaalista eheyttä.”

3.2 Aikuissosiaalityön asiakkaat ja asiakkuus

Aikuissosiaalityö kohdistuu 18–64-vuotiaisiin asiakkaisiin, jotka ovat taloudellisesti tai muulla tavoin huono-osaisia. Aikuissosiaalityön asiakkaiksi voivat kuulua myös lapsiperheet, joilla ei ole tarvetta lastensuojelun asiakkuuteen. Lisäksi aikuissosiaalityön asiakaskuntaan kuuluvat yhä lisääntyvänä ryhmänä syrjäytyneet tai syrjäytymisvaarassa olevat nuoret. (Heinimaa, 2015, 14.)

Yhteiskunnassa ajatellaan aikuisten olevan itsenäisiä ja täysivaltaisia toimijoita. Heidän ajatellaan olevan kiinni työelämässä ja sitä kautta kiinni yhteiskunnan keskeisissä sektoreissa: politiikassa, talouselämässä ja kulttuurissa. Aikuissosiaalityön asiakkaissa nämä aikuisuuteen liittyvät käyttäytymisodotukset eivät ole täyttyneet. Sosiaalityössä aikuisten kanssa työskennellään ja eletään tämän kulttuurisesti vahvan vastuullisen aikuisuuden kääntöpuolen kanssa. (Jokinen, 2008, 90–93.)

Visio vahvasta aikuissosiaalityöstä -hanke (Kangas, 2011, 44) toteaa tutkimuksessaan aikuissosiaalityön keskittyvän pääasiassa kolmen teeman ympärille, joita ovat työttömyys, asunnottomuus ja taloudellinen tuki. Aikuissosiaalityön merkittävimpinä asiakasryhminä nähdään päihteiden käyttäjät, työttömät ja pitkäaikaistyöttömät sekä nuoret asiakkaat. Edellä mainittujen teemojen lisäksi aikuisten kanssa tehtävässä sosiaalityössä työskentely kohdentuu useimmiten asiakkaan elämänhallintaan sekä päihteisiin ja riippuvuuksiin liittyviin ilmiöihin. (Heinimaa, 2015, 16.)

Aikuissosiaalityössä asiakas voi hakea ohjausta ja neuvontaa, jolloin henkilöllä ei välttämättä ole asiakkuutta sosiaalihuoltoon. Sosiaalihuollon asia tulee vireille, kun henkilö itse tai muu taho ottaa yhteyttä tai muuta kautta tulee tietoon henkilön mahdollisesta tarpeesta sosiaalihuollon palveluille. Kun sosiaalihuollon viranomainen on saanut tietää sosiaalihuollon tarpeesta olevasta henkilöstä, hänen on huolehdittava, että kiireellisen avun tarve arvioidaan välittömästi. Henkilöllä on oikeus saada palvelutarpeen arviointi, mikäli sen tekeminen ei ole ilmeisen tarpeetonta. Palvelutarpeen arviointi sisältää yhteenvedon asiakkaan tilanteesta ja sosiaalipalveluiden ja tuen tarpeesta, sosiaalihuollon ammattihenkilön johtopäätökset asiakkuuden edellytyksistä, asiakkaan mielipiteen ja näkemyksen palvelutarpeestaan sekä asiakkaan ja työntekijän arvio omatyöntekijän tarpeesta. Jos palvelutarpeen arvioinnissa päädytään aloittamaan

aikuissosiaalityön asiakkuus, tehdään asiakkaalle palvelupäätös. Asiakkaalle voidaan tehdä sosiaalityön, sosiaaliohjauksen ja/tai sosiaalisen kuntoutuksen päätös. Jos asiakkaalla on oikeus erityiseen tukeen, lain mukaan asiakkaan vastuutyöntekijänä tulee olla sosiaalityöntekijä. (Sosiaalihuoltolain soveltamisopas, 105–110.)

3.3 Sosiaalinen kuntoutus

Sosiaalinen kuntoutus on aina kytkeytynyt yhteiskuntaan ja sosiaalipolitiikkaan. Sosiaalisen kuntoutuksen käsitteen määrittely ei ole koskaan ollut yksiselitteistä ja se on jättänyt tilaa erilaisille tulkinnoille ja toiminnoille. 1970-luvun lopulta lähtien sosiaalisen kuntoutuksen käsitettä on määritelty sekä yksilöllisellä että kansallisella tasolla. Sosiaalisen kuntoutuksen palveluilla on pyritty tukemaan sosiaalista toimintakykyä niin, että yksilöiden erilaisten tarpeiden tyydytys ja aktiivinen yhteiskuntaan osallistuminen olisi mahdollista. (Väisänen, 2018, 26.) Sosiaalinen kuntoutus on yksi aikuissosiaalityön oleellisimmista palveluista ja sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaat ovat yleisesti ottaen työikäisiä. Sosiaalisen kuntoutuksen palveluun ohjaututaan pääsääntöisesti sosiaalitoimesta palvelutarpeen arvion kautta. (Puromäki, Kuusio, Tuusa & Karjalainen, 2016, 4).

Sosiaalisella kuntoutuksella voidaan viitata työotteeseen, työskentelyn tavoitteeseen tai sosiaalisen kuntoutuksen sosiaalipalveluun. Sosiaalinen kuntoutus tuli lakisääteiseksi vuonna 2015 uudistetussa sosiaalihuoltolaissa. Sosiaalihuoltolain kolmannen luvun 17§ mukaan sosiaalinen kuntoutus nimetään palveluksi, jonka määritellään tarkoittavan ”sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen keinoin annettavaa tehostettua tukea sosiaalisen toimintakyvyn vahvistamiseksi, syrjäytymisen torjumiseksi ja osallisuuden edistämiseksi. Sosiaaliseen kuntoutukseen kuuluvat sosiaalisen toimintakyvyn ja kuntoutustarpeen selvittäminen, kuntoutusneuvonta ja -ohjaus sekä tarvittaessa kuntoutuspalveluiden yhteensovittaminen, valmennus arkipäivän toiminnoista suoriutumiseen ja elämänhallintaan, ryhmätoiminta ja tuki sosiaaliin vuorovaikutustilanteisiin sekä muut tarvittavat sosiaalista kuntoutumista edistävät toimenpiteet.”

Sosiaalisesta kuntoutuksesta laaditaan aina asiakaskohtainen päätös, jossa arvioidaan ja määritellään yhteistyössä asiakkaan kanssa tämän yksilölliset tuen tarpeet ja

palvelun tavoitteet. Sosiaalinen kuntoutus on osa monialaista kuntoutusjärjestelmää, ja sitä on toteutettava tiiviissä yhteistyössä lääkinnällisen, ammatillisen ja kasvatuksellisen kuntoutuksen kanssa. Lisäksi tarvittaessa sosiaalisen kuntoutuksen palvelua yhteensovitetaan terveydenhuoltolain mukaisen päihde- ja mielenterveysthoidon ja muiden tarvittavien palveluiden ja tukitoimien kanssa (Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus, 2017).

Sosiaalihuoltolain soveltamisoppaassa (2017, 57) sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteena määritellään olevan kaikkien yhteiskunnan jäsenten yhtäläiset mahdollisuudet päästä niihin vuorovaikutussuhteisiin, toimintoihin ja rakenteisiin, jotka muodostavat jokapäiväisen elämän perustan. Yksilöiden halutaan integroituvan yhteiskuntaan kykyjään ja suoriutumistaan vastaavalla tavalla. Sosiaalisen kuntoutuksen tarkoituksena onkin vahvistaa ihmisten sosiaalista toimintakykyä, edistää osallisuutta sekä torjua syrjäytymistä.

Määriteltyjen tavoitteiden kautta sosiaalinen kuntoutus voidaan nähdä sekä korjaavana että ennaltaehkäisevänä työotteena. Kun sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteena on palauttaa ja vahvistaa yksilön sosiaalista toimintakykyä niissä tilanteissa, joissa sen on arvioitu alentuneen, voidaan puhua korjaavasta työotteesta. Henkilön toimintakyky on voinut laskea esimerkiksi pitkäaikaistyöttömyyden, sairauksien, päihteiden käytön seurauksena tai mielenterveys- ja käyttäytymishäiriöiden vuoksi. Sosiaalisella kuntoutuksella on myös mahdollista tukea yksilöä ongelmallisissa elämäntilanteissa ennen kuin ne kasvavat liian isoiksi. Tätä voidaan kutsua ennaltaehkäisevänä työotteena. Lisäksi ennalta ehkäisyä nähdään sosiaalipalveluiden tuominen avoimemmaksi ja helpommin lähestyttäväksi yksilöille ja yhteisöille. Sosiaalisen kuntoutuksen palvelua tulisi tuoda enemmän näkyväksi, jotta esimerkiksi yhteistyötahot osaisivat entistä enemmän ohjata asiakkaita sen piiriin entistä varhaisemmassa vaiheessa. Ennaltaehkäisevänä työotteena sosiaalinen kuntoutus kiinnittyy myös vahvasti rakenteelliseen sosiaalityöhön ja sitoo sen osaksi yleistä osallisuutta, hyvinvointia ja terveyttä edistävää sekä tukevaa työtä. Rakenteellisena työnä sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteet voivat liittyä ympäristöjen, toimintojen ja yhteiskunnan sosiaaliseen esteettömyyteen tarkoituksena muuttaa niitä avoimiksi ja vastaanottaviksi kaikille. (Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos, 2020).

Osallistuminen sosiaaliseen kuntoutukseen on osa kuntoutusta, kun se on tavoitteellista. Tavoite määrittelee missä, miten ja kuka sosiaalisen kuntoutuksen toiminnallista osuutta toteuttaa. Määriteltävät yksilölliset tavoitteet voivat olla arkielämän taitojen oppimista, päihteettömyyden tukemista, opiskeluun tai työllistymiseen tarvittavien asioiden opettelua tai ryhmässä toimisen harjoittelua. (Sosiaalihuoltolain soveltamisopas, 2017, 56).

Sosiaalisen kuntoutuksen työvälineinä voivat olla muun muassa yksilöllinen psykososiaalinen tuki ja lähityö esimerkiksi kotikäynnit, mukana kulkeminen ja kasvatuksellinen tuki omien asioiden hoitamiseen sekä erilaiset toiminnalliset ryhmät, vertais-tuki, osallistuminen vapaaehtoistoimintaan, työtoiminta ja kaikki muut asiakkaalle tarjottavat palvelut ja tukitoimet osana yhdessä laadittua suunnitelmaan. (Terveysten ja hyvinvoinnin laitos, 2020).

Lainsäädäntö painottaa sosiaalisen kuntoutuksen palveluiden kehittämistä ja erityisesti nuorten kohdalla. Sosiaalisen kuntoutuksen käsite antaa hyvinvointialueille mahdollisuuden kehittää ja toteuttaa sosiaalista kuntoutusta monin eri tavoin ja tarjota palvelua eri asiakasryhmille. Sosiaalisen kuntoutuksen käsitteen sisälle mahtuvat myös ikään-tyneille suunnatut palvelut, jotka sisällöltään eroavat paljonkin verrattuna esimerkiksi nuorille suunnattuihin palveluihin. (Sosiaalihuoltolain soveltamisopas, 2020, 57).

3.4 Ryhmämuotoinen sosiaalinen kuntoutus

Aikuisten kanssa tehtävässä sosiaalityössä tavoitellaan yksilön toimintakyvyn virittämistä, ylläpitämistä ja kehittämistä. Asiakas nähdään aktiivisena, omaa elämäänsä ja ympäristöään muuttavana subjektina. Ryhmätoiminta on sosiaalityön väline, jolla voidaan pyrkiä saamaan ihminen toimimaan subjektina elämässään. (Tuominen, 2020, 25.) Yksi sosiaalipedagogisen ajattelun kulmakiviä on näkemys siitä, että yksilön kasvu tapahtuu yhteisöissä ja yhteiselämässä muiden kanssa. Olennaisia asioita ihmisen kasvuun ja kehitykselle ovat kuuluminen johonkin, hyväksytyksi tuleminen, osallistuminen ja vaikuttaminen. (Nivala & Ryyänen, 2019, 111–138.)

Ryhmämuotoisen sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteita ovat sosiaalisten suhteiden vahvistuminen, osallisuuden lisääntyminen sekä vertaistuki. Ryhmätoiminnassa hyödynnetään yhdessä tekemistä ja toiminnallisia menetelmiä. Yhdessä tekemällä ryhmän osallistujat edistävät ja harjoittelevat omaa osaamistaan muiden kanssa ja tehokkaammin ympäristön resursseja hyödyntäen. Toiminnallisten menetelmien ansiosta osallistujien rooli muuttuu aktiivisemmaksi ja palveluun tai toimintaan osallistuvasta voi myös tulla toiminnan toteuttaja. Ryhmätoiminta mahdollistaa asiakkaille sosiaalisia kontakteja, mahdollisuuden vahvistaa omia sosiaalisia taitoja sekä mielekästä tekemistä. Toiminnan sisällöt voivat koostua muun muassa aktivoimiseen, oman elämänpäiirin avartumiseen, itsestä ja kodista huolehtimiseen ja säännöllisempään päivärytmiin. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 2020.)

Ryhmätoiminnasta voidaan nostaa esille neljä peruseriaa, joita ovat kohtaaminen, voimaantuminen, osallisuus ja toiminnallisuus sekä vertaistuki. Nämä peruseriaat ovat oleellisia teemoja ryhmätoimintoja suunniteltaessa ja toteuttaessa. Kohtaaminen on kuulluksi, nähdyksi ja hyväksytyksi tulemista omana itsenään. Ryhmätoiminnassa kohtaaminen vaatii eräänlaista ”ammattillista epäammattimaisuutta”, eli viranomaisroolin sivuun laittamista ja asettumalla ohjaajan roolissa samalle viivalle asiakkaiden kanssa, unohtamatta ohjaajan vastuuta. Työntekijän tehtävänä on olla ihminen ihmiselle. Nämä ovat myös avainasemassa hyvän asiakassuhteen luomisessa ryhmätoiminnassa. (Juntunen, 2016, 11).

Sosiaalisen kuntoutuksen asiakkailla saattaa olla haasteita huomata omia vahvuuksia ja voimavarojaan. Ryhmätoiminnan ja ohjaajien tavoitteena onkin tukea asiakkaita tunnistamaan vahvuuksiaan ja oppimaan itse huomaamaan missä asioissa ovat hyviä ja missä tarvitsevat vielä apua. Ryhmätoiminta ohjaa myös asiakasta huomaamaan mihin kaikkeen pystyy omilla valinnoilla vaikuttamaan. Voimaantumista ei voi antaa toiselle, vaan asiakkaan on itse nähtävä tilanteensa uudella tavalla. Voimaantuminen (empowerment) nähdään prosessina, joka on sekä yksilön sisäinen kokemus että yksilön ja ympäristön vuorovaikutuksen tulosta. Voimaantuminen nähdään yksilön sisäisenä muutoksena, subjektiivisena kokemuksena, johon ulkopuoliset eivät vaikuta. Toisena näkökulmana prosessissa muiden ihmisten osuus voimaantumisen käynnistäjänä ja mahdollistajana on merkityksellinen. (Kelloniemi, 2016, 9).

Ryhmätoiminnalla tavoitellaan vahvasti asiakkaiden osallisuuden ja toiminnallisuuden vahvistamista. Usein asiakkaat ovat paljon yksin kotonaan, eikä arjessa ole mielekästä toimintaa. Yhdessä toimiminen ja tekeminen tuovat yksilöille rytmiä arkeen. Osallisuus voi tarkoittaa myös uskaltautumista pois omasta tutusta ympäristöstä ja yhteisöstä vieraaseen ryhmään ja hankkimaan hyviä kokemuksia. Erityisesti osallisuutta ja toiminnallisuutta tukee ryhmätoimintojen yhdessä suunnittelemisen, jotta toiminnasta tulee ryhmän näköinen ja antaa mahdollisuuden vaikuttaa. Sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoiminnassa ryhmäläiset voivat olla hyvinkin erilaisissa elämäntilanteissa, mutta muilla osallistujilla voi olla kokemuksia samantyyppisistä haasteista. (Juntunen, 2016, 11.)

Sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoiminnan tavoitteena on saada osallistujille tunne yhteisöllisyydestä ja johonkin kuulumisesta. Ihminen nähdään perustavasti yhteisöllisenä toimijana, erilaisia sosiaalisia yhteenliittymiä rakentavana ja ylläpitävänä laumaolentona, jota voidaan kutsua nimellä ”homo socialis”. Tällä sosiaalisen käsitteellä on yhteisöllinen merkitys, joka laajasti ajateltuna tarkoittaa yhteisöä tai yhteiskuntaelämää koskevaa tai sen piirissä esiintyvää, yhteiskunnallista ja myös seurallista. Yksinkertaistetusti sanottuna sosiaalisessa on kyse ihmisten yhteiskunnallisista ja vastavuoroisista keskinäisistä suhteista, jotka todellistuvat yhteiskuntajärjestyksen muodostamisissa puitteissa. Yksilö elää yhteiskunnassa ja on riippuvainen sen toimintamekanismeista, jolloin sosiaalinen on osaltaan erottamattoman kietoutuneena kaikkeen inhimilliseen. Sosiaalinen on lähtökohta, josta yhteiskunnallisia suhteita on mahdollista jäsentää. Yhteiskuntaan ja yhteisöihin kuulumisen sekä sosiaalinen toiminta ovat ihmisille tyypillisiä. Yhteisöt ympäröivät meitä kaikkialla, kuten perhesuhteet, sukulaisuudet, naapurustot, harrasteryhmät ja keskinäisen tuen ryhmät. (Pohjola, 2015, 16–17.)

Yhteisöllisyys on yksi sosiaalipedagogisen työtteen ominaispiirre. Yhteisöön kuulumisen ja sen toiminnasta saatavat kokemukset ovat merkittäviä kasvatuksellisia mahdollisuuksia. Sosiaalipedagogiikan työtettä kutsutaan myös yhteisökasvatukseksi. Yhteisökasvatus on yhteisöissä tapahtuvaa kasvatusta, ammentaa yhteisöllisyydestä ja pyrkimyksenä on vahvistaa yhteisöllisyyttä. Yhteisöllisyyden lisäksi sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoiminnassa korostuu myös muita sosiaalipedagogisia

työotteita kuten dialoginen kohtaaminen, toimijuuden ja oman osallistumisen tukeminen, toiminnallisuus ja luovuus. (Nivala & Ryyänen, 2019, 204, 224.)

3.5 Yksilöistä ryhmäksi

Yleisesti katsoen ryhmä muodostuu, kun sen jäsenillä on jonkinlainen yhteinen tavoite, jonkin verran keskinäistä vuorovaikutusta sekä käsitys siitä, ketkä ryhmään kuuluvat. (Kopakkala, 2011, 36).

Ryhmätoiminnan oleelliset tekijät ovat lähtötekijät, ryhmässä syntyvät ilmiöt ja tulokset. Lähtötekijöinä pidetään ryhmän tarkoitusta eli perustehtävää, ympäristötekijöitä eli fyysistä ja sosiaalista ympäristöä ja ryhmän asemaa systeemissä sekä ryhmän jäseniä eli ryhmän kokoa, jäsenten erilaisuutta ja ryhmän valmiita rakenteita. Ryhmässä syntyvät ilmiöt voivat olla muun muassa osallistumisen ja viestinnän jakautuminen, normit ja roolit, johtajuus ja ryhmämotivaatio. Ryhmässä tapahtuu muutakin kuin perustehtävän mukaista toimintaa, koska ryhmän jäsenten välillä vaikuttavat myös monenlaiset voimat ja tunteet. Nämä jäsenten toisiinsa kohdistamat tunteet ja teot voivat olla sekä tiedostettuja että tiedostamattomia, eikä näitä kaikkia edes huomata. Nämä kaikki edellä mainitut mahdolliset ryhmäilmiöt kertovat ryhmän dynamiikasta. Ryhmädynamiikka syntyy siitä, että ryhmä pyrkii yhdessä ratkaisemaan liittymisen ja erillisyyden välisen dilemman. Ryhmän jäsenet liittyvät emotionaalisesti toisiinsa sen mukaan, miten turvallisiksi he tuntevat olonsa ryhmässä. Tulokset kertovat ryhmän sisäisistä tai ulkoisista saavutuksista, kuten ryhmäkokemus, terapeutisuus, oppimiskokemus, tuloksellisuus, tuottavuus ja jäsenten hyvinvointi. (Niemistö, 1998, 17–22.)

Edellä mainittua mallia voidaan kutsua ryhmäprosessiksi, jolla tarkoitetaan ryhmän jatkuvaa tapahtumista ja kokonaistoiminnan muuttumista. Ryhmäprosessin käsitteeseen kätkeytyy ajatus ryhmän kehittymisestä. Tavoitteisilta ryhmiltä odotetaan, että ne saavuttavat jotain. (Niemistö, 1998, 21.)

Ryhmän toiminnan kokonaisuutta ja sen vaiheittaista etenemistä voidaan ja kannattaa tarkastella useista näkökulmista, vaikka useimmiten ryhmän kehitys ei ole suoraviivaista. Kopakkala (2011) esittelee teoksessaan, miten ryhmä kehittyy neljän toisiaan

seuraavan vaiheen kautta: alkava ryhmä, rakentuva ryhmä, tiivis ryhmä sekä luova ryhmä eli tiimi. Niemistön teoksessa (1998, 160–161) esitellään Bruce Tuckmanin nelivaiheinen ryhmäkehitysmalli, joissa toisiaan seuraavia vaiheita ovat ryhmän muodostusvaihe (forming), kuohuntavaihe (storming), yhdenmukaisuusvaihe (norming) ja hyvin toimiva ryhmä (performing). Myöhemmin Tuckman on lisännyt malliinsa viidennen vaiheen eli lopetuksen (adjourning). Koppalan esittelemä malli eroaa Tuckmanin mallista siinä, että sen tarkoituksena on antaa mahdollisuus ennakoida ja vaikuttaa ryhmän tilaan.

Ryhmämallit ovat teoreettisia yleistyksiä, eikä mikään ryhmä noudata niitä kirjaimellisesti, koska jokainen ryhmä noudattaa yksilöllistä kehitystään. Ryhmässä on hyvä eläytyä, pohtia ja selvittää mitä ryhmässä tapahtuu ja verrata sitä valmiiseen malliin. Teoreettiset mallinnukset auttavat ymmärtämään ryhmän ilmiöitä paremmin. (Niemistö, 1998, 162.)

3.6 Ohjaajan merkitys ryhmäprosessin aikana

Ryhmän ohjaaja on ryhmäprosessin aikana ryhmän johtaja, mutta johtajuuteen osallistuvat kaikki jäsenet. Johtajuus on vastuunottamista yhteistoiminnasta, eli se on ryhmän eikä yksilön ominaisuus. Ohjaajan tärkein tehtävä on auttaa ryhmää huolehtimaan perustehtävästään. Perustehtävä vastaavasti määrittää ohjaajan roolia. Ohjaaminen on ryhmässä olevien voimien löytämistä ja vapauttamista, ei niiden sitomista. (Niemistö, 1998, 178).

Ohjaajan taidot ovatkin yksi ratkaisevista tekijöistä, saavuttaako ryhmä niin sanotun tiimivaiheen vai ei. Keskeisenä tekijänä on, miten ohjaaja pystyy ja osaa ohjata ryhmää eri vaiheissa. Ohjaajalta vaaditaan ryhmän tarpeiden herkkää aistimista sekä kykyä havaita ja muuttaa omia käyttäytymistapoja tarvittaessa. Tämän vuoksi ohjaajan on hyvä tiedostaa ryhmän kehityksen vaiheissa olevat teoreettiset yleistyksiset. (Kopakkala, 2011, 88).

Ensisijaisesti ohjaajan tulee vastata ryhmälle sen olemassaololle välttämättömistä tehtävistä, joita ovat suunnan näyttäminen, päätösten tekeminen, sisäinen organisointi,

palautteen antaminen, resurssien hankkiminen ja riittävän tiedon välittäminen. Kun ryhmän olemassaololle välttämättömistä tehtävistä huolehditaan, voi ohjaaja keskittyä rooleihin, joita ohjaajalla on oltava ryhmän sujuvuuden tukemiseksi. (Juntunen, 2016, 25.)

Ohjaajan tehtävät ovat erilaiset jokaisessa ryhmän eri kehitysvaiheissa. Seuraavat kuvatut tehtävät noudattavat aiemmin kuvattu Tuckmanin mallia ryhmän kehitysvaiheista. Muodostusvaiheessa ohjaajan tehtävä on rakentaa riittävää turvallista ilmapiiriä, joiden tunnusmerkkejä ovat luottamus, avoimuus, hyväksyntä ja tuen tarjoaminen. (Juntunen, 2016, 25). Tärkeää on huolehtia selkeästä aloituksesta, tutustumisesta, perustehtävän esiin tuomisesta. Ihmisjoukon muodostuminen ryhmäksi on perusta tavoitteelliselle työskentelylle. Alusta saakka ryhmätilanteessa on ensiarvoisen tärkeää huomioida ryhmän jäsenten piirteitä ja esimerkiksi oppimiseen liittyvien valmiuksien erilaisuus. Osa saattaa jännittää ryhmässä, heillä saattaa olla hahmottamisvaikeuksia, oppimisen vaikeuksia tai keskittymisvaikeuksia. Ohjaajalta vaaditaan aktiivista, kannustavaa ja empaattista työtettä, lisäksi on huolehdittava osallistujien tasavertaisesta mahdollisuudesta osallistua ryhmän keskusteluun ja toimintaan. Osalle ryhmän jäsenistä voi olla haasteita hiljaisuuden tai arkuuden vuoksi ilmaista itseään, jolloin he tarvitsevat ohjaajalta kannustusta ja ”lupaa” osallistumiseen. Osa ryhmäläisistä voi taas vaatia ohjaajalta rajaamista esimerkiksi liiallisen ajan ja tilan viemiseltä. (Saarelainen & Haapasalo, 2010, 37.)

Kuohuntavaiheessa ohjaajan tehtävänä on säädellä konflikteja ja varmistaa, että ne käydään kunnolla läpi. Tehtävänä on rohkaista ryhmän jäseniä refleктоimaan tilannetta ja tarkastelemaan omaa osuuttaan konfliktien syntymisessä. Ryhmän ohjaajalle eniten teettävät töitä muodostus- ja kuohuntavaihe, koska ehjäksi rakentunut ryhmä on ohjaajalle helpompi kuin rakentumassa ja konfliktissa oleva ryhmä. (Niemistö, 1998, 180.)

Yhdenmukaisuus vaiheessa ohjaajan keskeinen tehtävä on pyrkiä syventämään jäseniä itseään ja heidän keskinäisiä suhteita koskevaa ymmärrystä. Tarkoituksena on herättää pohdintaa. Tässä kehityskohdassa ryhmä etenee useimmiten perustehtävänsä mukaisesti. Hyvin toimivan ryhmän vaiheessa tarkoituksena on edistää avoimuutta, yhteisvastaullisuutta, yhteenkuuluvuuden tunnetta ja myötämielisyyttä muita ryhmän

jäseniä kohtaan. Ryhmä toimii tässä vaiheessa hyvin ilman ohjaajan jatkuvaa ohjaamista. (Niemistö, 1998, 180.)

Ryhmän ohjaamiseen kuuluu erilaisia rooleja. Ryhmän ohjaamisessa tarvitaan ainakin kolmea perusroolia: ryhmän johtaja, ymmärtävä kuuntelija ja vaikuttaja. Niemistön (1998, 101, 181) teoksessa esitellään Kellermanin malli, jossa ryhmän johtajan rooliin kuuluu huolehtiminen ryhmän ilmastosta ja normeista. Lisäksi johtaja organisoii ryhmän rakennetta ja käsittelee ilmapiirin rakentumisen esteitä. Ymmärtävän kuuntelijan roolissa ohjaaja pyrkii ymmärtämään ryhmäläisten tilaa, persoonallisuutta ja vuorovaikutustapaa. Ohjaajalla on taito samaistua ryhmän jäsenen säilyttäen silti oman identiteettinsä ja ilmaista sopivalla tavalla mitä on ymmärtänyt. Ymmärtävä kuuntelija ottaa vastaan ryhmäilmiöt pyrkimyksenä ymmärtää niitä. Vaikuttajan roolissa ohjaaja tekee korjaavia ohjaustekoja ja ohjaa aktiivisesti ryhmää kohti tavoitteita. Ohjausteot voivat tilanteen mukaan vaihdella hiljaisesta kuuntelusta selkeyttävään asioiden osoittamiseen.

4 KEHITTÄMISTYÖN TOTEUTUS

4.1 Tutkimuksellinen kehittämistoiminta

Kehittäminen on konkreettista toimintaa, jolla tavoitellaan parempaa tai tehokkaampaa kuin aikaisemmat toimintatavat tai -rakenteet. Kehittämisen keskeinen elementti on tavoitteellisuus ja se tähtää muutokseen. Lähtökohtana voivat olla nykyisen tilanteen tai toiminnan haasteet tai näky jostakin uudesta. Kehittämistoiminta voi kohdistua joko työntekijöihin ja heidän ammatilliseen osaamiseensa tai rakenteisiin ja prosesseihin. (Toikko & Rantanen, 2009, 14–16.)

Tutkimuksellinen kehittämistoiminta voidaan nähdä yleiskäsitteenä, jossa kehittämisessä sovelletaan tutkimuksen tietoa. Voidaan myös puhua tutkimuksellisesta kehittämistoiminnasta, joka yhdistää konkreettisen kehittämistoiminnan ja tutkimuksellisen lähestymistavan. Tutkimuksellisessa kehittämistoiminnassa on myös mahdollista, että

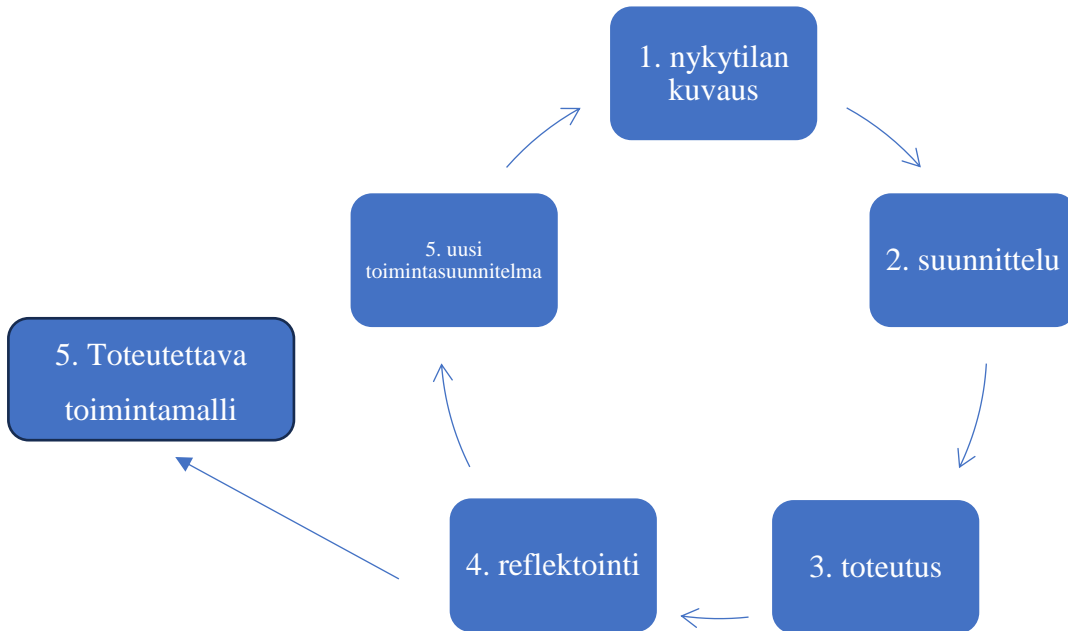
käytännön ongelmat ja kysymykset ohjaavat tiedontuotantoa, jolloin tietoja tuotetaan aidoissa käytännön toimintaympäristöissä ja tutkimukselliset asetelmat ja menetelmät toimivat apuna. (Toikko & Rantanen, 2009, 22.)

Tämä opinnäytetyö laadittiin tutkimuksellisenä kehittämistoimintana, jossa on hyödynnetty toimintatutkimuksellista otetta. Toimintatutkimusta voidaan pitää enemmänkin tutkimussuuntauksena kuin pelkästään metodina. Siinä korostuu tutkijan ja tutkimuksen kohteen erityisen läheinen suhde. Näin ollen toimintatutkimus on luonteeltaan hyvin osallistuvaa ja kohdistuu käytäntöihin ja niiden kehittämiseen. Toimintatutkimus sopii erityisen hyvin erilaisten prosessien kehittämiseen, kuten oppimiseen ja muutokseen. (Jaskari, 2016.) Toimintatutkimus tähtää aina konkreettiseen muutokseen, eli jos se ei tähtää muutokseen, se ei ole toimintatutkimusta. Toimintatutkimuksessa oleellista on systemaattinen pyrkimys muuttaa ja parantaa jotakin käytännön asiaa. (Lindholm, 2022.) Tässä kehittämistyössä se on työtapa, jota kehitetään ja johon tavoitellaan muutosta.

Toimintatutkimus voidaan jakaa perinteiseen toimintatutkimukseen tai osallistavaan toimintatutkimukseen. Osallistavassa toimintatutkimuksessa kehittäjä ei ole yksin kehittämässä, vaan hän pyrkii ottamaan asianosaiset mukaan kehittämiseen. Kehittäjä toimii aktiivisena muutosagenttina yhteistyössä osallistujien kanssa. Tässä opinnäytetyössä hyödynnettiin osallistavaa toimintatutkimusta, jolloin kehittäjän rooli on ollut *insider* eli hän on ollut mukana tekemässä ja mahdollistamassa muutoksen aikaan saamista sekä tutkimus kohdistuu myös itseensä, koska tavoitteena vahvistaa omaa ammatillista osaamista ryhmän ohjaamisessa muutosprosessissa. (Jaskari, 2016.)

Toimintatutkimuksessa keskeistä on, että toimintaa kehitetään syklisesti eli suunnittelu, toiminta, havainnointi ja reflektointi. Toimintatutkimus alkaa kokemuksesta, joka aloittaa kehittämisen. Kokemuksena toimii, että nähdään joku asia, jota tarvitsee kehittää. Ensin laaditaan toimintasuunnitelma, tämän jälkeen toimitaan ja tehdään asioita uudella tavalla, kerätään aineistoa toimintakokeiluista ja uudesta tavasta toimia, analysoidaan aineisto, jonka jälkeen tehdään uusi toimintasuunnitelma, joka viedään kentälle. Tästä muodostuu niin sanottu päättymätön kehittämisen sykli, joka katkaistaan jossakin kohdassa. Toimintatutkimus on jatkuva prosessi, joka synnyttää koko ajan uutta ja muuttaa vanhaa, syklit mahdollistavat muutoksen tutkimuskontekstissa.

Toimintatutkimuksen sykli perustuu hermeneuttiseen kehään, eli joka kerralla, kun sykli pyörähtää, lähestytään oikeaa tietoa. Hermeneuttinen tarkoittaa ymmärryksen pyrkimistä kehitettävästä aiheesta. (Lindholm, 2022.)

Kuvio 1. Kuvio kehittämistyössä tapahtuneesta syklistä, jota toteutettiin kehittämisjakson ajan.

Selkeistä sykleistä huolimatta toimintatutkimuksessa tutkimusprosessia ei suunnitella etukäteen, vaan prosessi on avoin. Suunnitelmista voidaan poiketa, jos se katsotaan aiheelliseksi. Toimintatutkimuksellisen lähestymistavan voidaan sanoa olevan yllätyksellistä tämän vuoksi. Toisaalta lähestymistavasta tekee tieteellisen, koska se vaatii mahdollisimman tarkan dokumentoinnin prosessista. Prosessin aikana tehdään useampia arviointeja ja viimeisenä vaiheena on koko prosessin tutkiminen. (Kurtakko, 1998, 135–136.) Perusolettamus toimintatutkimuksessa on, että oppiminen on luonteeltaan kokemuksellinen ja refleктоiva prosessi. On mahdollista oppia ja luoda tietoa omia konkreettisia kokemuksia havainnoimalla ja refleктоimalla ja näitä kokemuksia käsitteellistämällä. (Kiviniemi, 1999, 66.)

4.2 Kehittämistyön toteutus

Tämä kehittämistyö toteutettiin tutkimuksellisenä kehittämistoimintana, jossa on hyödynnetty toimintatutkimuksellista otetta. Kehittämistoiminta alkoi sosiaalisen kuntoutuksen ryhmänohjaajien tapaamisella, jossa opinnäytetyön laatija ja kehittäjäkumppanina toimiva ryhmän ohjaaja laativat sosiaalisen kuntoutuksen ryhmästä Eisenhowerin matriisiin, jota voidaan pitää myös ryhmän tämänhetkisenä nykytilan kuvauksena. Koska sosiaalisen kuntoutuksen ryhmää ei ole aiemmin kehitetty ja hyvinvointialueelle siirtymisen vuoksi ryhmässä on paljon asioita, joita tarvitsee kehittää ja huomioida. Eisenhowerin matriisin avulla on helppo sijoittaa havaitut ongelmat nelikenttään ja priorisoida ne tärkeisiin ja kiireellisiin, tärkeisiin ja kiireettömiin, ei tärkeisiin ja kiireellisiin sekä ei tärkeisiin ja kiireettömiin. Tämän jaottelun avulla on helppo havainnoida mihin ongelmaan kannattaa ensisijaisesti keskittyä. (Penttilä, 2020.) Eisenhowerin matriisin avulla kehittämistyössä havainnointiin, mitä tällä nykytilalla kannattaa ja pystyy kehittämään. Lisäksi kehittämistyön aikataulun vuoksi on tärkeää priorisoida kehittämiskohteet. Kehittämisprosessissa keskityttiin tärkeiksi ja kiireelliseksi sijoitettuihin asioihin.

<p>TÄRKEÄÄ, KIIREELLISTÄ</p> <ul style="list-style-type: none"> - tavoitteellisuus ryhmäkerroilla - ohjaajien työtavan kehittäminen - vuorovaikutuksen vahvistaminen - osallisuuden lisääminen ja vahvistaminen	<p>TÄRKEÄÄ, EI KIIREELLISTÄ</p> <ul style="list-style-type: none"> - tila-asioden selvittäminen
<p>EI TÄRKEÄÄ, KIIREELLISTÄ</p> <ul style="list-style-type: none"> - budjetti - yhteiset toimintamallit alueelle	<p>EI TÄRKEÄÄ, EI KIIREELLISTÄ</p>

Kuvio 2. Eisenhowerin matriisi (nykytilan kuvaus) ennen kehittämistyötä

Eisenhowerin matriisiin toteutuksen jälkeen kehittämistyössä lähdettiin toteuttamaan kuuden kerran kehittämisjaksoa. Kehittämisjakso rytmittyi toimintatutkimukselle ominaisiin sykleihin. Ennen ensimmäistä kehittämisjakson ryhmäkertaa ryhmän ohjaajat tekivät ensimmäisen toimintasuunnitelman laaditun Eisenhowerin matriisin pohjalta. Toimintasuunnitelman tarkoituksena oli suunnitella mitä tehdään ja mitä suunnitellulla toiminnalla tavoitellaan. Toimintasuunnitelman ideoinnin jälkeen vietiin suunnitelma käytäntöön ryhmäkerralla. Ryhmäkerran aikana tapahtui havainnointia kehittämisen näkökulmasta. Havainnoinnin tukena pidettiin tutkimuspäiväkirjaa, johon kirjattiin kiinnostavat ja pienetkin merkitykselliset asiat. Havainnoinnin tarkoituksena oli tarkkailla ryhmäläisten toimintaa ryhmässä tapahtuvissa tilanteissa. Tällainen osallistuva havainnointi tuottaa tietoa tutkittavasta niin yksilönä ja yhteisönsä jäsenenä. Samalla se antaa tietoa yhteisön sosiaalisista ja kulttuurisista piirteistä. (Vilka, 2015, 142–143.)

Ryhmäkertojen lopuksi osallistujilta pyydettiin nimettömät palautelomakkeet. Palautelomakkeiden avulla kerättiin materiaalia kehittämistyöhön. Lisäksi ryhmäläisten palautteiden tarkoituksena oli auttaa ryhmän ohjaajia kehittymään ohjaajina. Palautelomakkeiden kysymyksinä käytettiin:

- Mikä oli tällä kertaa sinulle hyvää?
- Mitä haluaisit muutettavan ryhmäkerroilla?
- Mitä kannat mukana seuraavaan kertaan?
- Mitä koit antaneesi ryhmälle?

Jokaisen kehittämisjakson ryhmäkerran jälkeen ryhmän ohjaajat pitivät reflektiokeskustelun, jossa käytiin läpi mennyt ryhmäkerta peilaten sitä tehtyyn toimintasuunnitelmaan ja tavoitteisiin. Reflektiokeskustelun pohjana käytettiin samoja kysymyksiä kuin ryhmän osallistujien palautelomakkeissa. Näiden kysymyksiä lisäksi keskustelua viritettiin seuraavien kysymysten pohjalta:

- Mikä oli hyvää, mikä edesauttoi ryhmää, mitä itse olisi halunnut kehittää ryhmän tapaamisessa?

- Miten itse osallistuit ryhmään, mikä minun omassa toiminnassani tuki ryhmän kehittymisessä?
- Mitä tämä ryhmäkerta antoi, että voin seuraavan kerran ohjata ryhmää paremmin tavoitteen mukaisesti?

Reflektiokeskustelun pohjalta tehtiin seuraavalle kerralle uusi toimintasuunnitelma, jota muutettiin aina mahdollisten tehtyjen havaintojen ja reflektion pohjalta. Näin toimittiin jokaisen ryhmäkerran jälkeen kuuden viikon ajan, jonka jälkeen tarkasteltiin kehittämistyön tuloksia ja arvioitiin niitä.

Arviointi on kehittämisprosessin analyttisin osa-alue, arviointi ei kuitenkaan ole erillinen tehtävä, vaan se kohdistuu tiiviisti kehittämisprosessin tehtäviin esimerkiksi perusteluun, organisointiin ja toteutukseen. Tämän kehittämisprosessin aikana arviointia tehtiin koko kehittämisen ajan, koska kehittämisprosessin aikana syntyi useita aineistoja, joita arvioitiin prosessin aikana. Kerätyn aineiston pohjalta toimintaa ja tavoitteita arvioitiin kriittisesti. (Toikko & Rantanen, 2009, 82–83.)

Kolmannen ryhmäkerran jälkeen pidettiin väliarviointi kehittämisprosessin etenemisestä ja keskustelun kautta reflektointiin ryhmäkerroista nousseita ajatuksia. Ohjausryhmänä toimi Uudenkaupungin toimipisteen aikuissosiaalityön työyhteisön jäsenet, joka koostuu sosiaalityöntekijöistä, sosiaalihoitajista ja lähihoitajasta. Väliarviointi pidettiin kehittämisjakson puolivälissä 10.11.2023. Väliarviointiin osallistui neljä työyhteisön jäsentä viidestä. Väliarvioinnin kautta päädyttiin käymään viimeisellä ryhmäkerralla ryhmän osallistujien kanssa kooste heidän täyttämistään palautekyselyistä ja toiminnallisen menetelmän (kuvakortit) avulla saamaan osallistujien mielipide ryhmän kehittymisestä. Tämän tarkoituksena oli antaa ryhmäläisille merkityksellisyyden tunne ja tuoda esiin heidän osallisuutensa tärkeys tämän kehittämistyön prosessissa.

Kehittämisjakson lopuksi laadittiin uudelleen Eisenhowerin matriisi, joka kertoi sosiaalisen kuntoutuksen ryhmän nykytilan kuuden viikon kehittämisjakson jälkeen. Arviointi kohdistui tässä uuden toimintatavan konkreettisiin vaikutuksiin eli sen, kuinka se on ratkaissut aiemman toimintatavan ristiriidat ja aiemmin havaitut kehittämiskohdeet. Lisäksi arvioitiin myös, kuinka suunniteltu toimintamalli on toteutunut sekä itse kehittämisprosessia. (Engeström, 1995, 150.)

Loppuarviointi pidettiin saman ohjausryhmän kanssa kuin väliarviointikin. Loppuarviointiin pidettiin 24.11.2023 ja siihen osallistui neljä työyhteisön jäsentä viidestä. Loppuarviointia varten opinnäytetyön laatija oli tehnyt Powerpoint-esityksen, jossa tuotiin esille kehittämistyön tavoite, kehittämistyön toteutus kokonaisuudessaan, uudelleen laaditun Eisenhowerin matriisin eli nykytilan tarkastelu ja kehittämisellä saavutetut tulokset, johtopäätökset ja konkreettiset asiat.

Kehittämistoiminta on ennen kaikkea sosiaalinen prosessi, jonka vuoksi kehittämiseen osallistettiin sekä ryhmän osallistujat että muut työyhteisön jäsenet. Asiakkaiden ja työntekijöiden osallistumisessa on monenlaista hyötyä kehittämistoiminnassa. Toimintatutkimus korostaa toimijoiden osallisuuden tärkeää itseisarvoista merkitystä. (Toikko & Rantanen, 2009, 90.)

Jotta toimintatutkimus on tutkimusta, pitää sen luotettavuutta pystyä arvioimaan samalla tavalla kuin minkä tahansa tutkimuksen luotettavuutta. Toimintatutkimuksessa lopullinen pätevyyden arviointi on sen käytettävyys ja hyödyllisyys. Tämä on hyvin käytännön läheinen lähtökohta ja yksinkertaistetusti voidaan ajatella, että jos se toimii, se on hyvä. Luotettavuuden arvioinnissa voidaan käyttää laadullisen tutkimuksen arviointikriteerejä eli uskottavuutta (vakuuttavuus ja rehellisyys), siirrettävyyttä (mahdollisuutta soveltaa muualla), riippuvuutta (tutkimuksen eteneminen on selkeästi kuvattu ja avoin tarkastelulle) sekä vahvistettavuutta (todisteet, että kerrotut toimenpiteet ovat oikeasti tapahtuneet). (Jaskari, 2016.) Ohjausryhmän kanssa toteutetussa arviointikeskustelussa käytiin keskustelua kehittämistyön luotettavuuden arvioinnista edellä mainittujen arviointikriteerien pohjalta.

4.2.1 Ensimmäinen ryhmäkerta

Ensimmäisen kehittämisjakson ryhmäkerran suunnitelmana oli elokuvan katsominen ryhmän aikana. Ryhmäkerran toimintasuunnitelman tavoitteena oli ryhmäläisten vuorovaikutuksen vahvistaminen toistensa kanssa. Tarkoituksena oli antaa ryhmäläisten yhdessä päättää ryhmän aikana katsottava elokuva, ohjaajien pysyen taustalla kannustuen ja ohjaamalla yhteiseen vuorovaikutukseen ja kertomaan rohkeasti omia

mielipiteitä. Tavoitteena oli antaa jokaisella ryhmäläisellä mahdollisuus kertoa oma mielipiteensä ja saada tunne, että on mahdollisuus vaikuttaa ja osallistua. Lisäksi elokuvahetkeä varten tavoitteena oli osallistaa ryhmäläiset valmistelevaan yhdessä tarjoilut ryhmäkertaa varten.

Ryhmään osallistujille kerrottu kehittämistyöstä ja siihen kuuluvasta prosessista sekä jaettiin suostumuslomakkeet kehittämiseen osallistumiseen. Ryhmäläisille jaettiin ensimmäisen kerran palautelomakkeet ryhmäkerran lopuksi ja he saivat vastata kirjallisesti lomakkeessa esitettyihin kysymyksiin. Kysymykset olivat ryhmäläisille hieman haastavia, mutta kaikki vastasivat palautelomakkeisiin. Ensimmäisellä ryhmäkerralla palautelomakkeita saatiin neljä. Palautelomakkeista nousi esiin osallistujien saaneensa onnistuneen elokuvahetken itselleen. Palautelomakkeista nousi esiin myös konkreettisia asioita, joita osallistajat kokivat saaneensa itselleen ryhmästä esimerkiksi hyvän tarjoilun suhteen. Toiveita ryhmäkertojen muuttamisesta ei noussut esiin kuin yhdeltä ryhmäläiseltä, joka toivoi ryhmään monipuolisesti erilaista tekemistä. Palautelomakkeen kolmas kysymys ”Mitä kannat mukanas seuraavaan kertaan?” näyttäytyi eniten tyhjäksi jätettynä kohtana haastavimmaksi kysymykseksi. Ainoastaan yksi osallistuja vastasi kysymykseen vievänsä seuraavaan kertaan ”tunnelman”. Viimeiseen kysymykseen vastasi kaksi ryhmäläistä, toinen koki antaneensa ryhmälle konkreettisesti, koska hän oli keittänyt kahvia ja toinen koki antaneensa lisää osallistujia osallistumalla itse ryhmään.

Ensimmäisen ryhmäkerran jälkeisessä reflektiokeskustelussa keskustelun pohjana käytettiin samoja kysymyksiä, kuin ryhmän jäsenten palautelomakkeissa. Näiden lisäksi reflektiokeskusteluissa käytettiin muutamia lisäkysymyksiä. Ryhmäkerran tavoitteeksi oli kirjattu vuorovaikutuksen vahvistaminen ryhmäläisten välillä ja osallisuuden tunteen kokeminen. Jokainen ryhmän osallistuja osallistui ryhmäkerran aikaan elokuvan valitsemiseen tai tarjoiluiden valmistamiseen tai molempiin. Ryhmäläisille annettiin ensin mahdollisuus keskenään keskustellen sopia elokuvan valitsemisesta. Elokuvan valitsemisessa tarvittiin kuitenkin hieman ohjaajien rohkaisua ja kannustusta, jotta kaikki uskalsivat sanoa mielipiteensä ja ehdotuksensa. Ohjaajien rohkaisun ansiosta hiljaisemmatkin ryhmän jäsenet saivat kertoa oman mielipiteensä. Reflektiokeskusteluissa nousseiden ajatusten pohjalta voidaan todeta, että ryhmäkerralle asetettuja tavoitteita saatiin saavutettua.

Keskustelua käytiin palautelomakkeista ja niiden kysymyksistä, jotka vaikuttivat olevan haastavia. Pohdittu kysymysten muokkaamista helpommin ymmärrettäväksi tai esimerkiksi numerollista arviointia, jolloin avoimet kysymykset jäisivät pois. Päädytty kuitenkin pitämään samat kysymykset koko kehittämisjakson ajan, jotta lopuksi voitaisiin arvioida, onko kehittymistä ja oppimista tapahtunut ryhmäläisten vastauksissa. Kehittymistä on helpompi arvioida, jos kysymykset ovat samat jokaisella kerralla.

Tutkimuspäiväkirjaan tehdyissä havainnoissa huomattiin ryhmäläisten pystyvän hyvin toimimaan keskenään jokaisen omista henkilökohtaisista haasteista huolimatta. He pystyvät yksilöinä toimimaan hyvin ryhmänä. Ryhmäläisillä saattaa olla omassa elämässä isojakin haasteita, mutta silti he pääsääntöisesti joka viikko osallistuvat ryhmään. Osalle ryhmän jäsenistä on muodostunut omat tehtävänsä, jotka he hoitavat ilman ohjaajien erillistä ohjausta. Ryhmällä on orastava hyvä vuorovaikutussuhde, jota jatkossa halutaan entistä enemmän vahvistaa ja kasvattaa ymmärtämään omia vahvuuksiaan sekä voimavarojaan ja hyödyntämään niitä.

Reflektiokeskustelun pohjalta tehtiin seuraavalle ryhmäkerralle uusi toimintasuunnitelma. Ryhmäkerran teemana ovat tunnetaidot ja tarkoituksen valmistaa terveellinen välipala. Tavoitteena omien tunteiden tiedostamisen ja tunnistamisen harjoittelu, empatia ja toisten huomioon ottaminen. Käydyssä reflektiokeskustelussa todettu ryhmäläisten kaipaavan myös ohjaajan jakamatonta huomiota. Sovittu ohjaajien kesken, että molemmille sovitaan ryhmäläiset, joita he huomioivat erityisesti ryhmän aikana.

4.2.2 Toinen ryhmäkerta

Toisen ryhmäkerran aiheena oli tunnetaidot ja terveellinen välipala. Tavoitteena oli omien tunteiden havainnointi ja tunnistaminen sekä näistä keskustelun virittäminen. Välipalan valmistamisen tarkoituksena oli sen yhdessä valmistaminen ja jokaisen ryhmäläisen osallistaminen yhteisen tarjoilun tekemiseen. Aiemmin sosiaalisen kuntoutuksen ryhmässä ei ole pidetty tunnetaitoihin liittyviä kertoja, eikä ryhmäkerrat ole aiemmin painottuneet niin paljon ryhmäläisten ja ohjaajien keskinäiselle keskustelulle.

Tavoitteena oli osallistaa kaikki ryhmäläiset yhteiseen keskusteluun ja sopivalla tavalla haastaa heitä osallistumaan.

Ryhmän osallistujat vastasivat ryhmäkerran lopuksi samaan palautelomakkeeseen kuin ensimmäisellä kerralla. Kaikki osallistujat täyttivät lomakkeen. Kaikki osallistujat kokivat välipalan syömisen olleen itselleen hyvää tällä ryhmäkerralla. Yksi osallistuja oli myös vastauksessaan maininnut juttelun ryhmän kesken. Kukaan ei kokenut haluavansa muuttaa mitään ryhmäkerroilla tai jättivät kysymyksen kokonaan tyhjäksi. Kolmanteen kysymykseen ”Mitä kannat mukanas seuraavaan kertaan?” kaikki jättivät vastaamatta. Viimeisessä kysymyksessä yksi ryhmän osallistuja koki antaneensa yhden osallistujan lisää jutteluhetkeen.

Ryhmän jälkeisessä ohjaajien reflektiokeskusteluissa pohdittiin tälle kerralle suunniteltua toimintasuunnitelmää. Tarkoituksena oli sopia kummallekin ohjaajalle ryhmäläinen, jota he huomioivat erityisesti. Todettu, että tälle kerralle ja tällaiselle ohjelmalle se oli haastavaa. Keskustelussa kuitenkin todettiin, että ohjauksessa onnistuttiin huomioimaan kaikki ryhmäläiset tasapuolisesti. Lisäksi ryhmäkerrassa onnistuttiin jokaisen ryhmäläisen osallistamisessa. Kaikki ryhmäläiset osallistuivat yhteiseen tekemiseen, jotkut tarvitsivat enemmän ohjaajien kannustusta kuin toiset. Vaikka ryhmäkerran ohjelma oli keskustelevampi kuin aiemmin on ollut, lähtivät osallistujat rohkeasti mukaan uudenlaiseen tekemiseen. Keskustelu omista tunteista oli selvästi haastavaa, mutta ohjaajien positiivisella kannustamisella ja oman esimerkin avulla kaikki ryhmäläiset osallistuivat keskusteluun omien taitojensa mukaan. Tämä antoi varmuutta myös ohjaajille siitä, että ryhmäkerroilla uskalletaan kokeilla uusia asioita ja sopivasti haastaa ryhmäläisiä poistumaan hieman mukavuusalueeltaan. Kehittämisyksikön jo olleilla ryhmäkerroilla havaittiin, että ryhmäläisten kesken vallitsevat hyvin ”pinttyneet” roolit, joita osallistujat noudattavat hyvin kaavamaisesti, esimerkiksi kuka tekee mitäkin keittiössä. Sovittu seuraavan ryhmäkerran suunnitelmaksi sekoittaa ryhmäläisten rooleja, ja havainnoida miten tämä vaikuttaa ryhmäläisten osallistumiseen ja keskinäiseen vuorovaikutukseen.

4.2.3 Kolmas ryhmäkerta

Kolmannen ryhmäkerran aiheena oli muistaa kahta ryhmäläistä, joilla on ollut merkkipäivä lyhyen ajan sisällä. Tavoitteena oli antaa ryhmäläisille kokemus johonkin kuulumisesta, osallisuudesta ja tunne, että he ovat tärkeitä, muistamalla heidän merkkipäiviänsä. Lisäksi tavoitteena oli osallistaa ryhmäläisiä tekemään itselleen jotain uutta. Yksi osallistujista ei tullut ryhmään, joten tällä kertaa osallistujia oli kolme henkilöä. Ilman erillistä ohjaajien välistä sopimista tapahtui luontevasti, että yksi ohjaaja otti yhden ryhmäläisen kanssa vastuun kakun tekemisestä ja toinen ohjaaja kaksi muuta ryhmäläistä tekemään muuta tarjoilua.

Kaikki kolme ryhmäläistä ottivat ja palauttivat ryhmäkerran palautekyselyyn. Yhteen palautekyselyyn oli jätetty vastaamatta kaikkiin kysymyksiin. Kahdessa muussa vastauslomakkeessa ensimmäiseen kysymykseen oli vastattu ryhmäkerrassa itselleen olleen hyvää ”Ruuantekoon osallistuminen” ja ”kakku”. Toinen koki antaneensa ryhmälle ”tietoa”.

Kolmannessa reflektiokeskustelussa pohdittiin tälle kerralle sovittua toimintasuunnitelmaa ryhmäläisten roolien sekoittamisesta. Roolien sekoittaminen ja ”oman” tehtävän jakaminen toiselle ryhmäläiselle tuotti silminnähden haastetta ja oli vaikea sietää, joka teki myös ryhmän ohjaamisesta haastavampaa. Ryhmäkerta oli kokonaisuudessaan erilainen kuin aiemmat ryhmäkerrat. Ryhmässä syntynyt konfliktitilanne oli sekä ohjaajille että osallistujille uusi, joka aiheutti erinäisiä tunteita. Keskustelussa pohdittu ohjaajan roolia konfliktitilanteessa. Tilanne saatiin käytyä läpi ryhmäläisten kanssa, mutta reflektiokeskustelussa käyty vielä läpi tilannetta ja mikä mahdollisesti vaikutti mihinkin.

Ryhmäkerran tavoitteita peilattaessa ryhmäkertaan, todettiin, että tavoitteissa on varmasti osin onnistuttu. Vaikka sosiaalisen kuntoutuksen ryhmä on kooltaan pieni, on ryhmä silti haastava. Osallistujien omat haasteet suuria ja ne saattavat erota suurestikin toisistaan. Jokaista pitää huomioida yksilönä, mutta ryhmätilanteessa se voi ohjaajalle olla haastavaa. Koettu, että ryhmässä tapahtuvat pienet onnistumiset ovat lopulta niitä isoja onnistumisia, joita tälläkin ryhmäkerralla koettiin haastavista hetkistä huolimatta. Koska ryhmä on pieni, mutta haastava, ohjaaminen on sitä helpompaa mitä

paremmin suunniteltu kokonaisuus ryhmäkerta on. Seuraavalla kerralle sovittu, että ryhmän työskentelyn taustalle laitetaan soimaan rentouttavaa musiikkia, jolla testataan, onko tällä tavalla helpompi keskittyä tekemiseen.

4.2.4 Neljäs ryhmäkerta

Neljännän ryhmäkerran aiheena oli saippuan valmistaminen itse. Muutaman ryhmäläisen jäädessä pois ryhmäkerralta, toivoivat ryhmään osallistuneet kaksi osallistujaa, että saippuan valmistus jätetään seuraavalle kerralle, jolloin mahdollisesti kaikilla ryhmäläisillä on mahdollisuus osallistua. Tämä toi eteen tilanteen, jolloin ohjaajien piti keksiä korvaavaa tekemistä suunnitellun ohjelman tilalle. Korvaavaksi ohjelmaksi valikoitui akupunktio, jonka tarkoituksena oli antaa osallistujille mahdollisesti täysin uusi kokemus ja rentoutumishetki. Osallistuminen akupunktioon oli vapaaehtoista ja mahdollisuus oli myös osallistua muuten vain rentoutumiseen. Akupunktion jälkeen tehtiin yhdessä ruokaa, katettiin pöytä kauniiksi ja annettiin ryhmäläisille yhteinen ruokailuhetki keskustellen, jolloin tarkoituksena oli yhteisen vuorovaikutuksen vahvistaminen. Lisäksi yhteisen ruokahetken tavoitteena oli antaa kokemus viihtyisästä ruokailuympäristöstä, sen toteuttamisesta ja sen vaikutuksesta ruokailuhetkeen.

Molemmat osallistujat vastasivat kyselylomakkeeseen. Molemmat kokivat rentoutushetken olleen itselleen tällä kerralla hyvää. Toisessa lomakkeessa toivottiin akupunktiota ryhmään jatkossakin, koska kokemus oli ollut ryhmäläiselle itselleen hyvä ja onnistunut.

Ryhmän jälkeisessä reflektiokeskustelussa pohdittiin ryhmäkerran onnistumista. Tuotu esiin, että olisiko hyvä jokaiselle ryhmäkerralle miettiä valmiiksi varasuunnitelma, jos ryhmäläisiä ei saavukaan paikalle. Ryhmässä on jo valmiiksi pieni osallistujia määrä ja yhden tai kahden osallistujan poisjäänti näkyy ryhmäkoossa ja voi muuttaa sovittua suunnitelmaa. Koettu kahden ryhmäläisen ottaneen hyvin vastaan suunnitelmien muuttumisen ja koettu hienoksi muiden ryhmäläisten huomioon ottaminen, koska osallistuneet ryhmäläiset toivoneet ohjelman siirtämistä seuraavalle kerralle, jotta mahdollisimman moni ryhmäläinen pääsisi osallistumaan suunniteltuun toimintaan. Ryhmän pienentynyt koko näkyi ryhmäläisten keskinäisessä vuorovaikutuksessa.

Pienentynyt ryhmäkoko antaa mahdollisesti mahdollisuuden olla enemmän vuorovai-
kutuksessa sellaisten ryhmäläisten kanssa, joiden kanssa ei tavallisesti tule oltua. Ryh-
mäkerralla näkyi selkeästi toisten kannustaminen ja toisten huomioiminen.

Ohjaamisessa otettiin taas selkeästi työnjako, että toinen ohjaaja huomioi selkeästi tiet-
tyjä ryhmäläisiä ja toinen toisia. Tämä on näyttäytynyt hyvänä kokeiluna ja antanut
kaikille ryhmäläisille tasapuolisesti ohjaajan huomiota ja mahdollisuutta tulla kuul-
luksi. Ryhmäkerroilla on enemmän ryhdytty käymään yhteistä keskustelua. Ryhmä-
kerralla keskusteltu ryhmästä ja esimerkiksi, miten osallistujat kokevat ryhmässä val-
litsevan ryhmädynamiikan. Ohjaajien näkemyksen mukaan ryhmäläiset ovat lyhyessä
ajassa tulleet rohkeammiksi yhteisissä keskusteluissa ja uskaltavat tuoda yhä enemmän
omia mielipiteitään. Ryhmäläiset ovat kehittyneet keskustelutaidoissaan. Oleellista on
tässä huomioida miten ryhmäkoko ja esimerkiksi tiettyjen ryhmäläisten poissaolo vai-
kuttaa keskusteluihin ja rohkeuteen tuottaa keskustelua ja omia mielipiteitä.

Seuraavalle ryhmäkerralle tarkoituksena toteuttaa tälle kerralle alkuperäinen suunni-
telma. Lisäksi suunnitelmana jatkaa jo nyt hyväksi havaittua toimintatapaa, että ohjaa-
jat sopivat etukäteen, ketä ryhmäläistä he huomioivat erityisesti.

4.2.5 Viides ryhmäkerta

Viidennellä ryhmäkerralla kaikki ryhmäläiset osallistuivat ryhmään, joten edellisen
kerran suunnitelmana ollut saippuan teko saatiin toteutettua. Ryhmäkerran aluksi käy-
tiin yhdessä aiemmalla ryhmäkerralla syntynyttä konfliktitilannetta läpi. Ryhmäläiset
pystyivät ohjaajien tukemana käymään tilannetta läpi yhdessä ja ryhmässä vallinnut
tunnelma rentoutui selkeästi yhteisen läpikäynnin jälkeen, joka antoi hyvän lähtökoh-
dan ryhmäkerralla. Kaikki ryhmäläiset osallistuivat yhteiseen tekemiseen. Ryhmäker-
ran tavoitteena oli ryhmäläisten osallistaminen yhteiseen tekemiseen ja mahdollisesti
uudenlaisen kokemuksen antamisen, jos ryhmäläiset eivät ole aiemmin valmistaneet
saippuaa. Lisäksi tavoitteena oli saippuan tekemisen kautta synnyttää keskustelua hy-
gieniasta, jossa tarkoituksena oli saada osallistujat pohtimaan hygienia-asioita omassa
arjessaan ja mahdollisesti saamaan ajatusta muutoksesta omiin toimintatapoihin.

Kaikki ryhmäläiset vastasivat palautekyselyyn. Jokainen osallistuja koki ryhmäkerran toiminnan olleen itselleen mieleistä. Lomakkeista ei noussut esiin toiveita ryhmäkertojen muuttamiseksi. Kaikissa lomakkeissa muihin kysymyksiin ei ollut vastattu kuin ensimmäiseen.

Ryhmäkerralla tehtyjen havaintojen perusteella huomattiin muutamien ryhmäläisten olleen ryhmäkerralla vuorovaikutuksessa sellaisten henkilöiden kanssa, joiden kanssa he eivät yleensä ole. Kaikkien osallistuessa yhteiseen toiminnalliseen tekemiseen, huomattiin hienoa toistensa osallistamista ja kannustamista. Ohjaajat huomioivat taas sovitusti tiettyjä ryhmäläisiä, joka on antanut mahdollisuuden paremmin huomioida jokaisen ryhmäläisen yksilöllisiä tarpeita myös ryhmässä ollessa.

Keskusteltu yhteisesti hygieniaan liittyvistä asioista, joka lähtökohtaisesti voi olla haastava aihe. Ryhmäläiset lähtivät keskusteluun mukaan ja spontaanistikin toivat keskusteluun omia ajatuksiaan ja mielipiteitään. Kehittämisyksikön aikana ryhmäkerroilla on selkeästi ollut enemmän yhteisiä keskusteluja ja havaittavissa on pientä kehittymistä ja muutosta ryhmäläisten keskustelutaidoissa ja rohkeudessa.

Ohjaajien reflektiokeskustelussa pohdittu jo hieman kehittämissarjaa kokonaisuudessaan, koska nyt toteutettu ryhmäkerta oli sarjan toiseksi viimeinen. Viikoittaiset keskustelut ja reflektio koettu hyväksi tavaksi pohtia yhdessä ryhmäkertojen sujumista ja jakaa tehtyjä havaintoja ja ajatuksia työparin kanssa. Koettu, että tuttuja ryhmäläisiä katsoo ”uusin silmin” kehittämissarjan aikana tehtyjen havaintojen perusteella. Koettu työskentelyn tuoneen ryhmän toteuttamiseen kaivattua ammatillisuutta ja selkeyttä. Kun ryhmäkertojen tavoitteet ovat itselle selkeät, on ryhmää helpompi lähteä toteuttamaan.

4.2.6 Kuudes ryhmäkerta

Kehittämissarjan viimeisellä ryhmäkerralla suunnitelmana oli valmistaa yhdessä tarjotut ja yhdessä keskustellen käydä läpi mennyttä kehittämissarjaa. Tavoitteena oli vahvistaa osallistujien vuorovaikutusta ja osallisuutta yhteisen keskustelun kautta. Tarkoituksena oli osallistaa ryhmän osallistajat vielä kehittämissarjaan ja tuoda esiin

heidän tärkeä rooli kehittämistyössä. Tavoitteena tuoda heille kokemus merkityksellisyyden tunteesta, osallisuudesta ja yhteenkuuluvuuden tunnetta johonkin kuulumisesta.

Keskustelu kehittämisjaksosta ja sen arvioinnista viritettiin kuvakorttien avulla. Kuvakortit sisälsivät kuvan ja jonkin tekstin. Kortit aseteltiin pöydälle, josta ne oli helppo kaikkien nähdä. Keskustelun alkuun saamista varten oli laadittu neljä kysymystä:

- Miten koet ryhmän tällä hetkellä?
- Jos vertaat ryhmää viime kevääseen, huomaatko muutosta?
- Minkälaisena näet ryhmän ensi keväänä?
- Minkälainen olo/mieliala sinulla on nyt?

Kaikki ryhmäläiset osallistuivat keskusteluun. Yksi ryhmäläisistä ei alkuun halunnut osallistua kuvakorttien valintaan, mutta osallistui toimintaan sanallisesti. Keskustelun lomassa opinnäytetyön laatija kertoi osallistujille kehittämisprosessin kulusta, heidän osallistumisen merkityksellisyydestä ja sosiaalisen kuntoutuksen ryhmän tavoitteista. Osallistujat toivat esiin heidän huomanneen ryhmässä ja erityisesti ryhmän ohjaajissa tapahtuneen muutoksen. Osallistujat kokevat ryhmätoiminnan tällä hetkellä mielekkäämmäksi kuin esimerkiksi puoli vuotta sitten. Ryhmäläisten mielestä keskustelu koettiin helpommaksi kuvakorttien käyttämisen ansiosta.

Jokainen osallistuja vastasi ryhmän lopuksi palautelomakkeeseen. Lomakkeissa oli mainittuna itselleen hyvänä asiana muun muassa tarjoiluiden valmistus, uuden maakuelämyksen saaminen sekä kuvakorttien katsominen ja valitseminen.

Viimeisessä reflektiokeskustelussa pohdittiin viimeisen ryhmäkerran lisäksi kehittämisprosessia kokonaisuudessaan. Toinen sosiaalisen kuntoutuksen ryhmän ohjaajista on aloittanut tämän ryhmän ohjaajana silloin, kun kehittämisprosessia aloitettiin. Keskusteltu ryhmäläisissä ja ryhmässä tapahtunutta muutosta ja kehittymistä uuden ohjaajan näkökulmasta. Ryhmässä havaittu muutosta sanallisessa ja kirjallisessa ilmaisussa, kontaktin ottamisessa toisiinsa, toistensa huomioon ottamisessa, toimintaan osallistumisessa ilman erillistä kehotusta ja vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. Havaittu

ryhmän osallistujien kesken orastavaa yhteishenkeä ja tunnetta siitä, että tämä ryhmä on meidän yhteisö.

5 TULOKSET JA JOHTOPÄÄTÖKSET

5.1 Ammatillisuuden kehittyminen

Kehittämisen prosessin pääasiallinen tavoite oli konkreettinen muutos ryhmän ohjaajien ammatillisuudessa ja työtavassa, joita oli tarkoitus muuttaa ja parantaa. Joka viikkoiset reflektiokeskustelut ja seuraavan kerran suunnittelu ovat tuoneet kaivattua muutosta sosiaalisen kuntoutuksen ryhmän ohjaamiseen ja toteuttamiseen. Kehittämisen prosessin toteuttaminen on antanut ohjaajille uudenlaisia näkökulmia, ajatuksia ja välineitä ohjaamistyöhön. Kehittämisen jakson aikana tehtyjen havaintojen perusteella ohjaajat ovat saaneet ymmärrystä esimerkiksi ryhmässä vallitsevasta ryhmädynamiikasta. Tämän ymmärryksen myötä ohjaajien on helpompi jatkaa sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoimintaa myös kehittämisen jakson jälkeen. Hyväksi todetut työtavat ja ammatillisuuden kehittyminen ovat tuoneet ryhmätoiminnan ohjaamisen selkeämmäksi osaksi ohjaajien työnkuvaa.

Ryhmän voidaan arvioida olevan yhdenmukaisuusvaiheessa, jolloin ohjaajien tehtävänä on pyrkiä syventämään ryhmän osallistujia itseään sekä heidän keskinäisiä suhteitaan koskevaa ymmärrystä. Lisäksi ohjaajan tehtävänä on rohkaista ryhmäläisiä tuottamaan omia pohdintoja ja selkeyttää ryhmästä nousevia johtopäätöksiä. (Niemi, 1998, 180). Kehittämistyön avulla ohjaajat ovat omaksuneet ohjaajan roolin tässä kehitysvaiheessa ja pyrkivät suunnittelemaan ryhmäkertoja tähän peilaten.

Ryhmän ohjaajat aloittivat sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoiminnan toteuttamisen yhdessä työparina syksyllä 2023, juuri ennen opinnäytetyön kehittämisen prosessin alkua. Ohjaajat kokivat kehittämistyön toteutuksen olleen sopivaan aikaan, koska uutta työparityöskentelyä oli helpompi lähteä kehittämään. Pitkäaikaista ja juurtunutta työtapaa voi olla vaikeampi lähteä muuttamaan ja kehittämään. Oman ammatillisuuden ja

työtavan kehittyminen antoi yhteiselle työskentelylle selkeän vision ryhmän tehtävästä ja tulevaisuudesta. Silloin on mahdollista optimistien ja innostuksen kautta välittää se myös ryhmän osallistujille. (Kopakkala, 2011, 93). Ohjaajien ammatillisuuden ja työtavan kehittäminen antoi myös ryhmälle mahdollisuuden kehittyä. Reflektion ja havainnoin merkitys on oleellinen osa ryhmätoimintojen toteuttamista. Ryhmän ohjaajat saivat kokemuksen siitä, kun kiinnittää huomiota esimerkiksi ryhmäläisten väliseen vuorovaikutukseen eri tavalla kuin ennen, antaa se osallistujille enemmän tilaa ja tukee näin heidän vuorovaikutuksen vahvistumista.

Kehittämisen jälkeen pysyväksi työskentelyksi jäi yhteiset reflektiokeskustelut ryhmien jälkeen, jotka kehittämisjakson kokeilujen myötä on todettu hyväksi työväkiseksi. Aikataulullisesti näitä keskusteluita ei ole mahdollista toteuttaa joka viikko, mutta yhteisesti päädytty pitämään yhteinen reflektiokeskustelu joka kuukauden lopussa, jolloin voidaan kuukauden ryhmäkerrat yhteenvedomaisesti käydä läpi, pohtia onnistumisia, kehittämiskohteita, tehtyjä havaintoja ja tavoitteiden saavuttamista. Tapaamisen aikana suunnitellaan seuraavan kuukauden ryhmäkerrat ja määritellään niiden tavoitteet.

5.2 Ryhmän kehittyminen

Sosiaalinen kuntoutus on pitkäaikaista toimintaa, eikä näin lyhyen kehittämisjakson aikana ole välttämättä mahdollista saada aikaan ryhmässä ja ryhmäläisissä isoa muutosta. Mutta kuten ylipäättänsäkin sosiaalityössä, on ensiarvoisen tärkeää huomioida asiakkaiden pienetkin onnistumiset ja kehittymisasiakkeet, voidaan niitä havainnoida ja arvioida myös lyhyen kehittämisjakson aikana.

Kehittämisen aikana ryhmäkerroilla on kokeiltu erilaisia uusia menetelmiä esimerkiksi ryhmäläisten juurtuneiden roolien vaihtoa, joilla on pystytty muuttamaan sosiaalisia vuorovaikutuksia ryhmäläisten kesken. Ryhmäläiset ovat saaneet vahvistusta ja uskallusta vuorovaikutukseen toistensa kanssa. Ryhmäläisissä on havaittu kehittymistä keskustelutaidoissa ja rohkeudesta tuoda omia ajatuksia esille spontaanistikin, ilman ohjaajien erillistä kysymistä tai rohkaisua. Rohkaistumista on havaittavissa myös uskalluksessa kertoa enemmän toiveitaan ryhmäkertojen suunnittelussa, jonka

tarkoituksena on antaa ryhmäläisille osallisuuden ja merkityksellisyyden tunnetta sekä antaa mahdollisuus vaikuttaa ryhmäkertojen sisältöihin. Vahvistamalla jatkossakin ryhmäläisten osallistumista enemmän ryhmäkertojen suunnitteluun voidaan edistää heitä saamaan kokemuksia siitä, että he ovat osallistujien lisäksi myös ryhmän toteuttajia ja kehittäjiä, jolloin heidän rooli muuttuu aktiivisemmaksi.

Ryhmän osallistujat toivat esiin viimeisellä kehittämisjakson ryhmäkerralla yhteisessä arvioissa kokevansa ryhmätoiminnan tällä hetkellä mielekkäämpänä kuin esimerkiksi puoli vuotta sitten. Kehittämisjakson aikana ohjaajien suunnitelmallisuudella ja ryhmäkertojen tavoitteiden asettamisella, havainnoilla ja refleктоimalla on onnistuttu tuottamaan osallistujille laadukkaampaa ja tavoitteellisempaa ryhmämuotoista sosiaalista kuntoutusta ja saatu osallistujat toimimaan paremmin yhdessä ryhmänä, joka mahdollistaa oman osaamisen harjoittamisen ja kehittämisen yhdessä muiden kanssa.

Jokaisen kuuden ryhmäkerran jälkeen osallistujia pyydettiin täyttämään palautekysely, jossa oli jokaisella kerralla samat kysymykset. Kysymykset olivat ryhmäläisille haastavia, mutta taustalla oli ajatus nähdä, tapahtuuko ryhmäläisten vastauksissa oppimista ja kehittymistä. Kysymyksiin vastaamisessa ei kuuden kerran jälkeen ei havaittu kovin isoja muutoksia. Pienesti pystyttiin havaitsemaan muutosta sanallisessa tuottamisessa. Viimeisten ryhmäkertojen palautelomakkeisiin oli vastattu kokonaisilla lauseilla, kun taas ensimmäisten kertojen lomakkeisiin oli vastattu pääasiassa yksittäisillä sanoilla. Kysymykset olivat ryhmäläisille haasteellisia ja ehkä helpommilla kysymyksillä tai esimerkiksi numeraalisella vastaustavalla olisi voinut havaita erilaista kehittymistä tai muutosta vastauksissa.

5.3 Nykytila kehittämisprosessin jälkeen

Kehittämisjakson jälkeen laadittiin uudelleen Eisenhowerin matriisi, joka laadittiin kehittämisjakson aluksi kuvaamaan sosiaalisen kuntoutuksen ryhmän nykytilaa. Eisenhowerin matriisi laadittiin jakson loppuksi, jotta voitiin arvioida ryhmän nykytilaa kehittämisen jälkeen ja kehittämistyön tuloksia.

<p>TÄRKEÄÄ, KIIREELLISTÄ</p> <ul style="list-style-type: none"> - vuorovaikutuksen vahvistaminen - osallisuuden lisääminen ja vahvistaminen 	<p>EI TÄRKEÄÄ, KIIREELLISTÄ</p> <ul style="list-style-type: none"> - tila-asioiden selvittäminen
<p>TÄRKEÄÄ, EI KIIREELLISTÄ</p> <ul style="list-style-type: none"> - budjetti - yhteiset toimintamallit alueelle 	<p>EI TÄRKEÄÄ, EI KIIREELLISTÄ</p>

Kuvio 3. Eisenhowerin matriisi (nykytilan kuvaus) kehittämisjakson jälkeen.

Ensimmäiseen Eisenhowerin matriisiin verrattuna tärkeästä ja kiireellisestä on jakson jälkeiseen matriisiin verrattuna jätetty pois ”tavoitteellisuus ryhmäkerroilla” ja ”ohjaajien työtavan kehittäminen”, koska voidaan todeta niiden muuttuneen kehittämisjakson aikana. Konkreettisen työtavan muuttumisen vuoksi jatkossa jokaiselle ryhmäkerroille määritellään omat tavoitteet suunnitteluvaiheessa. Vaikka kehittämisjakson aikana havaittiin kehittymistä vuorovaikutuksen vahvistamisessa sekä osallisuuden vahvistamisessa ja lisäämisessä, päätettiin ne jättää myös kehittämisjakson jälkeiseen nykytilankuvaukseen, koska niitä ei voi näin lyhyen kehittämisen jälkeen todeta olevan täysin saavutettu. Johtopäätöksenä kehittämisprosessista voidaan todeta, että kehittäminen on tuonut muutosta sekä ohjaajien työtapaan ja ammatillisuuteen että itse ryhmätoimintaan ja tuonut sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoiminnan ohjaamisen selkeämmäksi osaksi ohjaajien työtappaa.

6 TUTKIMUSETIIKKA

Tätä kehittämistyötä tehdessä noudatettiin luotettavuutta, rehellisyyttä, arvostusta ja vastuunkantoa, jotka katsotaan hyvän tieteellisen käytännön peruseriaateiksi. Peruseriaateista huolehdittiin koko kehittämisprosessin ajan. Luotettavuus varmistettiin suunnittelussa, menetelmissä ja analyyseissa. Kehittämisprosessin jokaisesta vaiheesta raportoidaan ja viestitään avoimesti, puolueettomasti ja yksityiskohtia salaamatta. Prosessin avoin ja rehellinen kuvaaminen on yksi oleellinen osa toimintatutkimusta. Kehittämistyöt tehdessä on arvostettu kehittämiseen osallistuneita henkilöitä ja ympäristöä. Vastuunkannolla tarkoitetaan koko kehittämisprosessista vastuunottoa alusta loppuun. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta, 2023.)

Kehittämistyön tavoitteena oli ensisijaisesti oman työtavan ja ammatillisuuden kehittäminen. Ryhmän osallistujille kehittämiseen osallistuminen oli vapaaehtoista ja heille kerrottiin avoimesti kehittämisen tavoite ja toteutus. Ryhmän jäseniltä pyydettiin kirjallinen suostumus kehittämiseen osallistumiseen. Ryhmän jäseniltä pyydetyt palautelomakkeet jokaisen ryhmäkerran jälkeen täytettiin nimettömänä, eikä niitä voi yhdistää yksittäisiin henkilöihin. Suostumuksesta huolimatta osallistujat saivat kieltäytyä osallistumasta kehittämiseen missä tahansa prosessin kohdassa ilman, että se vaikuttaisi heidän ryhmään osallistumiseen jatkossa. Koska kyseessä on oman työtavan ja ammatillisuuden kehittäminen ja se on osa jokapäiväistä työnkuvaa, päädytty siihen, ettei erillistä tutkimuslupaa kehittämislle tarvitse pyytää Varsinais-Suomen hyvinvointialueelta. Opinnäytetyössä ei käsitellä arkaluontoista tietoa organisaatiosta tai asiakkaista.

7 POHDINTA

Kehittämistyöni aihe ei lähtökohtaisesti ollut itselleni se kaikista helpoin ja mielenkiintoisin. En ole koskaan kokenut olevani erityisen kiinnostunut ryhmien ohjaamisesta, vaan oma ammatillinen osaamiseni on ollut vahvasti palvelu- ja yksilöohjaamisen puolella. Työnkuvaani aikuissosiaalityön sosiaalihojaajana on kuitenkin kuulunut

sosiaalisen kuntoutuksen ryhmän ohjaaminen. Minulla on aina ollut halu kehittää itseäni ja ammatillista osaamista, joten kun minulle ehdotettiin kehittämistyönä sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoiminnan kehittämistä, halusin tarttua siihen, varsinkin, kun vahvana näkökulmana oli oman ammatillisuuden ja työtavan kehittäminen. Sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoiminta on ollut osa sosiaaliohjaajien ja sosiaalityöntekijöiden työtä, mutta sillä ei ole ollut selkeää sijaa työnkuvassa. Toivon kehittämistyöni tuoneen esiin ryhmätoiminnan tärkeyden osana sosiaalihuollon palveluita.

Kehittämisprosessi antoi minulle erityisesti innostuksen kehittämisestä ja uudenlaista ajatusta ryhmätoiminnoista sekä niiden ohjaamisesta. Ymmärryksen, että ryhmätoiminta ei ole vain toiminnan suunnittelua ja toteutusta, vaan se sisältää niin paljon enemmän. Tutkimuspäiväkirjaan merkityt havainnot toivat täysin uudenlaista näkökulmaa ajatteluun ja sai näkemään tutun ryhmän eri tavalla. Ryhmädynamiikan ja ihmisten välisen vuorovaikutuksen havainnointi on ollut antoisaa.

Kehittämisprosessin suunniteltu toteutus onnistui hyvin. Oli tärkeää käydä reflektoitavat keskustelut työparin kanssa mahdollisimman nopeasti. Kaikki keskustelut saatiin toteutettua 1–2 päivän sisällä ryhmäkerran toteutuksesta. Kehittämistyöhön osallistettiin myös muut työyhteisön jäsenet väli- ja loppuarvioinnin osalta. Oli tärkeää osallistaa myös kaikki työyhteisön jäsenet kehittämisprosessiin, vaikka heidän työnkuvaansa ei sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoiminnan ohjaaminen kuulu. He ovat kaikki sosiaalialan asiantuntijoita ja toivat arvokkaita näkökulmia ja ajatuksia kehittämiseen.

Kehittämistyöhön toi haastetta kehittämisen lyhyt aikataulu. Kehittämistyö antoi kuitenkin hyvän alun ryhmätoimintojen kehittämiseksi jatkossa ja erityisesti se näkyy ohjaajien työtavassa ja kehittämisen aikana löydettyissä konkreettisissa hyvissä toimintatavoissa, joita jatketaan kehittämisprosessin jälkeenkin.

Kehittämistyössä oli keskiössä oma reflektiivisyyteni ja reflektiokeskustelut sekä oma havainnointi. Sosiaalisen kuntoutuksen ryhmä osallistujilta kysytyt kysymyslomakkeet tuottivat pienen määrän aineistoa kehittämistyöhön. Jälkikäteen ajatellen kysymykset saattoivat olla ryhmäläisille liian vaativia ja erilaisilla tai helpommilla kysymyksillä toteutettu lomake olisi voinut tuottaa enemmän aineistoa. Toisaalta

tarkoituksena oli havainnoida, tapahtuuko asiakkaiden vastauksissa kehittymistä ja oppimista, kun kuuden ryhmäkerran jälkeen kysytään samat kysymykset.

Tämän kehittämisprosessin jälkeen ryhmän ohjaajien visio ryhmän ohjaamisesta on selvä, joten jatkossa ryhmän kehittämiseen voi osallistaa osallistujat entistä vahvemmin. Tulevaisuuden ihannetilanteessa ryhmän osallistujat ovat myös vahvasti ryhmän kehittäjiä ja vaikuttajia. Asiakkaiden ottaminen mukaan yhteiseen kehittämiseen ja heidän äänensä kuuluviin tuominen ovat tänä päivänä ajankohtaisia tavoitteita myös muissa sosiaali- ja terveystalveissa. Yhä enemmän korostetaan palvelutoimintojen asiakaslähtöisyyttä ja asiakkaiden osallisuutta kehittämistyössä. (Niskala, Kairala & Pohjola, 2017, 9.)

Jatkossa ryhmän ohjaajat voivat kehittämisprosessin aikana saavutetun tietoisuuden ja ymmärryksen ansiosta rakentaa sosiaalisen kuntoutuksen ryhmän ”vuosikellon”, joka vastaa omalta osaltaan sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteisiin, joita ovat sosiaalisen toimintakyvyn vahvistaminen, arjen taidot, osallisuus ja syrjäytymisen ehkäiseminen. Vuosikellon rakentaminen näihin tavoitteisiin peilaten antaa mahdollisuuden tuottaa laadukasta tarpeeseen vastaavaa sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoimintaa ja on konkreettinen työkalu, joka on tehty tämän kehittämistyön pohjalta.

Toimintatutkimuksen tarkoituksena on aina tähdätä muutokseen. Lyhyestä kehittämisprosessista huolimatta koen kehittämistyöni tuoneen muutosta erityisesti omaan ammatillisuuteeni ja työtapani toteuttaa sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoimintoja. Toivon, että tulevaisuudessa ryhmän kehittäminen jatkuu edelleen. Hyvinvointialueuudistuksen myötä on tavoitteena, että kaikille palvelualueen asiakkaille on tarjolla samanlaatuista palvelua. Jatkokehittämisessä voisi ottaa mukaan Uudenkaupungin lisäksi myös muiden kuntien sosiaalisen kuntoutuksen ryhmien ohjaajia, jotta koko alueelle löytyisivät yhteiset toimintatavat. Tämä alueellinen kehittäminen on vielä aivan alussa, mutta koen, että tämä kehittämisprosessi antoi hyvät lähtökohdat toteuttaa laadukasta palvelua Uudenkaupungin toimipisteen aikuissosiaalityön sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoiminnoissa.

LÄHTEET

Engeström, Y. (1995). Kehittävä toimintatutkimus. Perusteita, tuloksia ja haasteita. Painatuskeskus Oy.

Heinimaa, E. (2015). Vaikuttava aikuissosiaalityö ja asiakassuunnitelmat. [YAMK-opinnäytetyö, Satakunnan ammattikorkeakoulu]. Theseus.
<https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2015060211818>

Jaskari, M-M. (24.1.2016). Toimintatutkimus tutkimusmenetelmänä yleisesitys [video]. YouTube. https://www.youtube.com/watch?v=Uv7_kErDgms

Jokinen, A. (2008). Aikuisuus sosiaalityössä. Teoksessa A. Jokinen & K. Juhila (toim.), Sosiaalityö aikuisten parissa. (s. 82–109). Vastapaino.

Juhila, K. (2008). Aikuisten parissa tehtävän sosiaalityön areenat. Teoksessa A. Jokinen & K. Juhila (toim.), Sosiaalityö aikuisten parissa. (s. 14–47). Vastapaino.

Juntunen, V. (2016). Vahvistu. Sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoiminnan käsikirja. https://hyvinvointialue.kainuu.fi/sites/sote.kainuu.fi/files/documents/library/2017-11/vAHVISTU_0.pdf

Kangas, S. (2011). Aikuissosiaalityön asiakkaat tänään. Teoksessa P. Jouttimäki, S. Kangas & E. Saurama (toim.) Uudistuva ja voimaannuttava aikuissosiaalityö. Visio vahvasta aikuissosiaalityöstä -hankkeen loppuraportti. http://www.socca.fi/files/1676/Uudistuva_ja_voimaannuttava_aikuissosiaalityo_-_Visio_vahvasta_aikuissosiaalityosta_-_hankkeen_loppuraportti.pdf

Karjalainen, P., Liukko, E. & Muurinen, H. (2021.) Sosiaalisen kuntoutuksen toimintamalli /THL) Sosiaalityön vaikuttavat toimintamallit -pilottivaiheen opas. Terveys ja hyvinvoinninlaitos. <https://innokyla.fi/sites/default/files/2022-05/Sosiaalisen%20kuntoutuksen%20toimintamalli%20%28THL%29.pdf>

Karjalainen, P., Metteri, A. & Strömberg-Jakka, M. (2019). Aikuisten parissa tehtävän sosiaalityön tulevaisuus selvitys. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön raportteja ja muistioita 2019:41. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4076-5>

Kelloniemi, S. (2016). Sosiaalinen kuntoutus sosiaalityön käytäntönä. [pro gradu -työ, Lapin yliopisto]. <https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/62715/Kelloniemi.Sari.pdf?sequence=2>

Kiviniemi, K. (1999). Toimintatutkimus yhteisöllisenä projektina. Teoksessa H L.T., Heikkinen, R. & P. Moilanen (toim.) Siinä tutkija missä tekijä. Toimintatutkimuksen perusteita ja näköaloja. (s. 63–85). Atena.

Kopakkala, A. (2011). Porukka, jengi, tiimi. Ryhmädynamiikka ja siihen vaikuttaminen. Edita.

Kurtakko, K. (1998). Toimintatutkimus – Seikkailua tieteentekemisessä ja opettamisessa. Teoksessa T. Lehtonen (toim.) Elämän seikkailu. Näkökulma elämyksellisen ja kokemuksellisen oppimisen kysymyksiin Suomessa. (s. 134–147). Atena.

Lindholm, A. (11.9.2022). Toimintatutkimus tutkimuksellisessa kehittämisessä [video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=DIOgEtG0sCQ>

Niemistö, R. (1998.) Ryhmän luovuus ja kehitysehdot. Palmenia.

Niskala, A., Kairala, M. & Pohjola, A. (2017). Asiakkaan aseman ja toimijaroolin muutos. Teoksessa A. Pohjola., M. Kairala., H. Lyly. & A. Niskala (toim.) Asiakkaasta kehittäjäksi ja vaikuttajaksi. Asiakkaiden osallisuuden muutos sosiaali- ja terveystieteissä. (s. 7–12). Vastapaino.

Nivala, E. & Ryytänen, S. (2019). Sosiaalipedagogiikka. Kohti inhimillisempää yhteiskuntaa. 3. painos. Gaudeamus.

Penttilä, H. (8.10.2020). Työelämän ajanhallintaa kenraalipresidentin opeilla. [Työelämän ajanhallintaa kenraalipresidentin opeilla - Ei mitään rimpuloita -blogi](#)[Ei mitään rimpuloita -blogi \(ferroplan.fi\)](#)

Pohjola, A. (2015). Yhteisöt ja yhteisöllisyys monimuotoisena ilmiönä. Teoksessa S. Väyrynen, K. Kostamo-Pääkkö & P. Ojaniemi (toim.) Sosiaalityön yhteisöllisyyttä etsimässä. United press Global.

Puromäki, H., Kuusio, H., Tuusa, M. & Karjalainen, J. (2016.) Sosiaalihuoltolaki ja sosiaalinen kuntoutus. Kuntakyselyn tulokset. Työpaperi 47/2016. Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131975/Sosiaalihuoltolaki_Tyo_47-2016_net.korj%20240217.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Saarelainen, A-L & Haapasalo, S. (2010). Oppimisvaikeuksien huomioiminen ryhmien ohjauksessa. Teoksessa A-L. Saarelainen & S. Haapasalo (toim.) Ryhmästä voimaa aikuisen oppimisvaikeuksiin. Kuntoutussäätiö.

Sosiaali- ja terveysministeriö. (12.1.2023). Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistus (sote-uudistus). Haettu 23.9.2023 osoitteesta <https://stm.fi/soteuudistus>

Sosiaali- ja terveysministeriö. (13.1.2023). Sosiaalityö ja sosiaaliohjaus. Haettu 16.9.2023 osoitteesta <https://stm.fi/sosiaalityo>

Sosiaali- ja terveysministeriö. Sosiaalinen kuntoutus. Haettu 16.9.2023 osoitteesta <https://stm.fi/sosiaalinen-kuntoutus>

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014. Haettu 16.9.2023 osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/2014130>

Sosiaalihuoltolain soveltamisopas. (2017). Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2017:5. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80391/05_17_Sosiaalihuoltolain%20soveltamisopas.pdf

Sosiaalisen kuntoutuksen valtakunnallinen kehittämishanke (SOSKU) & Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (2018) Suositus työikäisten sosiaalisen kuntoutuksen järjestämisen laatukriteereiksi. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137281/URN_ISBN_978-952-343-249-9.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos. (13.7.2020). Ryhmätoiminta ja toiminnalliset menetelmät. Haettu 18.9.2023 osoitteesta <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/sosku/sosiaalisen-kuntoutuksen-opas/palvelun-sisallot/ryhmatointa-ja-toiminnalliset-menetelmat>

Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos. (2.9.2020). Sosiaalisen kuntoutuksen opas. Haettu 18.9.2023 osoitteesta <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/sosku/sosiaalisen-kuntoutuksen-opas>

Toikko, T. & Rantanen T. (2009). Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Juvenes Print.

Tuomainen, T. (2020). Aikuissosiaalityön osallistavan ryhmätoiminnan koettu vaikuttavuus. [pro gradu -työ, Itä-Suomen yliopisto]. https://erepo.uef.fi/bitstream/handle/123456789/23092/urn_nbn_fi_uef-20200893.pdf

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. (2023). Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan HTK-ohje 2023. Haettu https://tenk.fi/sites/default/files/2023-03/HTK-ohje_2023.pdf

Vilka, H. (2015). Tutki ja kehitä. PS-kustannus.

Väisänen, R. (2018). Sosiaalisen kuntoutuksen käsite ja kehitysvaiheet. Teoksessa J. Lindh, K. Härkäpää & K. Kostamo-Pääkkö (toim.), Sosiaalinen kuntoutuksessa. (s. 19–37). Hansaprint Oy.

SUOSTUMUS KEHITTÄMISTYÖHÖN OSALLISTUMISEEN

Hei,

Opiskelen sosiaalialan ylempää ammattikorkeakoulututkintoa Satakunnan ammattikorkeakoulussa. Teen opinnäytetyötäni syksyn 2023 aikana.

Opinnäytetyöni toteutan kehittämistyönä, jossa tavoitteena on kehittää aikuissosiaalityön sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoimintaa. Kehittämistyön tarkoituksena on kehittää ryhmän ohjaajien työtapaa ryhmän ohjaajina.

Kehittämistyön toteuttamiseksi ryhmään osallistuneilta kysytään kuuden ryhmäkerran ajan palautetta ryhmäkerrasta.

Palautteeseen vastataan nimettömästi, eikä niistä voi tunnistaa yksittäisiä henkilöitä. Palautteita hyödynnetään opinnäytetyön kehittämisprosessissa. Kehittämiseen osallistuminen on vapaaehtoista ja palautteeseen voi kieltäytyä vastaamasta missä tahansa prosessin vaiheessa.

